

AISTIHERKKYYDET OSANA VARHAISKASVATUKSEN ARKEA

Erityisvarhaiskasvattajien keinoja tukea aistiherkkää lasta

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus, sosionomikoulutus

kevät, 2020

Heini Rahkonen

Sosionomikoulutus
Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Tekijä	Heini Rahkonen	Vuosi 2020
Työn nimi	Aistiherkkydet osana varhaiskasvatuksen arkea – Erytisvarhaiskasvattajien keinoja tukea aistiherkkää lasta	
Työn ohjaaja	Liisa Kokkonieni	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten aistiherkkydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa ja miten aistiherkkiä lapsia tuetaan. Aistiherkkydet ovat yleisiä varhaiskasvatuksessa ja niiden tunnistaminen on erityisen tärkeää. Kasvattajien tietoisuuden lisääminen aistiherkkyksistä ja aistiherkkien lasten tukemisesta oli osa opinnäytetyön tavoitetta. Työ on osa Riihimäen varhaiskasvatuksessa käynnissä olevaa Tutkitaan ja tuetaan tunteita -hanketta.

Tietoperustassa tarkasteltiin aistitiedon käsittelyn prosessia eli sensorista integraatiota. Aistiherkkydet liittyvät aistitiedon säätelyn pulmaan, jolloin lapsi reagoi ärsykkeisiin yli- tai aliherkkästi. Perustan toisessa osassa määriteltiin varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asiakirjat lapsen kehityksen ja oppimisen tuen näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin sähköisen kyselyllä, johon vastasi seitsemän erityisvarhaiskasvattajaa. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimuksen tulosten mukaan aistiherkkydet näkyvät monissa eri tilanteissa varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsilla ilmeni paljon tuen tarpeita esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa ja toimintaan orientoitumisessa. Lasten tukemiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksen oppimisympäristöihin. Ryhmätilojen käytön ja sisustuksen lisäksi on tärkeää luoda turvallinen ja kehitystä tukeva ilmapiiri. Tuki voidaan sovittaa yhteen osaksi lapsiryhmän muuta toimintaa erilaisin pedagogisin järjestelyin avulla kuten arkea tukevien apuvälineiden ja menetelmien avulla. Tutkimuksen tuloksista on koottu posterit opinnäytetyön liitteeksi.

Avainsanat varhaiskasvatus, tuen järjestäminen, aistiherkkyys, sensorinen integraatio

Sivut 42 sivua, joista liitteitä 6 sivua

Degree Programme in Social Services
Hämeenlinna University Centre

Author	Heini Rahkonen	Year 2020
Subject	Sensory sensitivity in early childhood education – how special educators can support children with sensory sensitivity	
Supervisor	Liisa Kokkonen	

ABSTRACT

The goal of this thesis was to examine how sensory sensitivities show in early childhood education and how children with sensory sensitivity are supported. Sensory sensitivities are common in early childhood education and it is important to recognize them. Increasing the educators' awareness of sensory sensitivities is one of the goals in this thesis. The thesis was a part of Tutkitaan ja tuetaan tunteita ("Let's explore and support feeling") project in the city of Riihimäki.

The theoretical background of this thesis contains sensory processing also known as sensory integration. Sensory sensitivities are related to difficulties to control sensory information. Children may over-respond or under-respond to sensations. Documents and legislation that guide early childhood education are defined in the second part of the theoretical background. The thesis was implemented as a qualitative study. The research data were collected by a web survey which was answered by seven special early childhood educators. The research data were analyzed thematically.

Based on the results of the thesis, sensory sensitivities are common in the early childhood education. Children have different kind of needs for support, for example in social relationships and orientation to activities. The learning environment is an important factor in supporting children with sensory sensitivity. It is important to focus on both physical and social learning environments. Support can be organized as a part of group activities with the help of pedagogic arrangements, such as assistive tools and methods. The results of the study are gathered into posters as appendices of the thesis.

Keywords early childhood education, support arrangements, sensory sensitivities, sensory integration

Pages 42 pages including appendices 6 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS JA SEN TUKIMUODOT.....	2
2.1	Varhaiskasvatuksen tehtävä.....	2
2.2	Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa	2
2.1	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	3
2.2	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Riihimäen varhaiskasvatuksessa.....	4
3	AISTIHERKKÄ LAPSI	5
3.1	Sensorinen integraatio	5
3.2	Sensorisen integraation häiriö ja muut tuen tarpeet	6
3.3	Aistiherkkä lapsi varhaiskasvatuksessa	8
4	TYÖELÄMÄYHTEYTENÄ TUTKITAAN JA TUETAAN TUNTEITA -HANKE	10
5	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	11
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	13
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	13
6.2	Tutkimuskysymykset	14
6.3	Laadullinen tutkimus.....	14
6.4	Sähköinen kysely	15
6.5	Analyysimenetelmänä teemoittelu.....	17
6.6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	18
7	TUTKIMUSTULOKSET	20
7.1	Aistiherkkyyksien näkyminen varhaiskasvatuksen arjessa	20
7.1.1	Sosiaaliset suhteet.....	20
7.1.2	Arjen taidot.....	21
7.1.3	Toimintaan orientoituminen	22
7.2	Aistiherkkien lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa	23
7.2.1	Kasvattajien toiminta.....	23
7.2.2	Fyysisen oppimisympäristön muutokset.....	24
7.2.3	Välineet.....	25
7.2.4	Menetelmät.....	26
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9	POHDINTA.....	30
	LÄHTEET	34

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje
- Liite 2 Kyselylomake
- Liite 3 Visuaalinen posteritutkimuksen tuloksista

1 JOHDANTO

Aistitiedon säätelyn pulmat voivat näkyä lapsilla aistiherkkyysinä. Lapsi voi reagoida tavallisilta tuntuviin ärsykkeisiin yliherkästi, heikosti tai ha-
kea voimakkaita aistimuksia eli olla aistihakuinen. Aistiärsykkeisiin reagoi-
minen voi vaihdella lapsella eri tilanteiden mukaan. (SITY ry, n.d.) Varhais-
kasvatuksessa henkilöstön on tunnistettava herkkyydet havainnoinnin ja
sensitiivisen kohtaamisen avulla. Aistiherkkyksien tunnistaminen on en-
simmäinen askel lapsen tukemisessa.

Opinnäytetyöni aiheena on aistiherkkien lasten tukeminen varhaiskasva-
tuksessa. Opinnäytetyö on osa Riihimäen kaupungissa käynnissä olevaa
varhaiskasvatuksen hanketta Tutkitaan ja tuetaan tunteita, jonka yksi ta-
voite on kehittää aistiherkkien lasten tukemista tunteiden hallinnassa eri-
laisten järjestelyjen ja välineiden avulla (Riihimäen kaupunki, n.d.b). Tut-
kimuksessani selvitän, miten aistiherkkyudet näkyvät varhaiskasvatuksen
arjessa ja millä keinoilla ja menetelmillä aistiherkkiä lapsia tuetaan. To-
teutin opinnäytetyön tutkimusosion sähköisenä kyselynä Riihimäen kau-
pungin erityisvarhaiskasvattajille.

Aistiherkkyudet kiinnostavat minua, sillä olen kohdannut monia lapsia,
joilla on aistiherkkyksiä. Herkkyydet liittyvät usein erilaisiin tuen tarpei-
siin, ja lapsi tarvitsee tukea monella kehityksen osa-alueella. Tärkeintä
on, että aikuinen on sensitiivinen lapsen tarpeille ja keskittyy kuulemaan,
mitä lapsi tarvitsee. Jos aistiherkkien lasten tuen tarvetta ei tunnisteta,
heidän käytöstään voi olla hankala ymmärtää.

Aistiyli- ja aistialiherkkyksiä on tutkittu ja määritelty paljon kansainväli-
sessä tutkimustyössä, mutta Suomessa tutkimus on vähäistä. Aistiherk-
kyydet ja aistitiedon säätelyn häiriöt näkyvät varhaiskasvatuksessa. Niistä
tulisi keskustella enemmän ja jakaa tietoa, jotta näitä lapsia voitaisiin tu-
kea mahdollisimman hyvin ja varhaisessa vaiheessa. Aistiherkkien lasten
yleisyyttä tai lukumäärää on hankala määrittää, sillä aistiherkkyudet liitty-
vät moniin muihin tuen tarpeisiin. Opinnäytetöitä aiheesta ei löydy mon-
taa, etenkin varhaiskasvatukseen nivoutuvaa. Opinnäytetyöni tuottaa
koottua käytännön tietoa ja kokemusta siitä, miten aistiherkkiä lapsia
tuetaan varhaiskasvatuksessa. Työni avulla hanke voi jakaa tietoa ja kehit-
tää paikallista varhaiskasvatusta.

Opinnäytetyön pääkäsitteinä toimivat aistiyli- ja aistialiherkkyys, jotka tu-
levat suoraan hankkeen tavoitteista. Käytän käsitteinä yli- ja aliherk-
kyyttä, silloin kun ne tarvitsevat eritellä, muuten käytän yhteisnimitystä
aistiherkkyys. Raportissa esittelen aiheeseen liittyvän tietoperustan ja
aiemmat tutkimukset. Esittelen myös tarkemmin opinnäytetyön työelä-
mäyhteyden. Tämä jälkeen kuvailen tutkimuksen toteutuksen ja tulokset.
Tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinta päättävät raportin.

2 VARHAISKASVATUS JA SEN TUKIMUODOT

Opinnäytetyön toimintaympäristönä toimi varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen määrittely ja varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen tarkastelu on opinnäytetyön tietoperustassa välttämätöntä. Varhaiskasvatuslain avulla avaan, mitä varhaiskasvatus on ja miten lapsen tuen tarve otetaan huomioon. Varhaiskasvatusta ja sen toiminnan sisältöä määrittelen myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2018) pohjaten, erityisesti sen lukuihin Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki sekä varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt. Lopuksi tarkastelen lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä Riihimäen varhaiskasvatuksessa.

2.1 Varhaiskasvatuksen tehtävä

Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lasten kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua ja oppimista yhdessä lasten huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja ehkäisee syrjäytymistä. Lapsi kasvaa osaksi yhteiskuntaa osallisuuden ja aktiivisuuden kautta. (OPH, 2018, s. 14) Varhaiskasvatus on suunnitelmallisten ja tavoitteellisten opetus ja kasvatustoimintojen kokonaisuus, jossa korostuu pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja terveyttä. Sen tavoitteena on lisäksi tunnistaa lapsen yksilöllinen tuen tarve ja järjestää lapsen tarvitsema tuki ja toteuttaa sitä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 2, 3)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen valtakunnallinen velvoittava asiakirja. Perusteiden tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja edistää sekä kehittää laadukasta varhaiskasvatusta valtakunnallisesti. Perusteissa määritellään suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeinen sisältö ja tavoitteet. (OPH, 2018, ss. 7–8)

2.2 Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osallisuutta edistävät toimintatavat kuten lapsen sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen ovat tärkeä osa inklusiivista toimintakulttuuria. (OPH, 2018, ss. 30, 54) Inklusiiviseen ideologiaan kuuluu moninaisuuden arvostus ja korostaminen kaikille lapsille yhteisissä ryhmissä. Jokaisella lapsella on oikeus oppia, osallistua ja muodostaa sosiaalisia suhteita. Tärkeintä on kiinnittää huomiota ympäristöön ja poistaa erilaisuutta aiheuttavia tekijöitä, eikä erotella lapsia piirteiden perusteella

toinen toisistaan. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muokkaaminen on olennaista, lapsen ei tarvitse muuttua. (Viitala, 2018, s. 55)

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki kuuluu kaikille lapsille. Lapsen tuen tarve tulee tunnistaa ja järjestää sen mukaisia tukitoimia, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Oikein ajoitettu ja kohdennettu tuki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuslaissa määriteltiin tuen tarpeen tunnistamiseen ja havaitsemiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö oman koulutuksen ja työnkuvansa mukaan. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ottaa tarvittaessa yhteyttä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan saadakseen konsultaatiota ja ohjausta tuen tarpeen arviointiin. Tuen tarpeen arviointiin osallistuu tarvittaessa myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. (OPH, 2018, s. 54)

Kun lapsen tuen tarve on arvioitu, voidaan suunnitella tukitoimia lapsen hyväksi. Usein lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Tuki annetaan ja tuodaan lähtökohtaisesti lapsen omaan varhaiskasvatusryhmään. Tuen muotoja ja työtapoja on paljon erilaisia ja niitä muokataan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tuen muodot voivat olla pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagoginen tuki voi olla esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio, erilaiset apuvälineet ja muun muassa kuvien käyttö kommunikaation tukena. Lapsiryhmän pienentäminen ja henkilöstömitoituksen lisääminen ovat rakenteellisia järjestelyjä. Lapsen hyvinvointia tukevia järjestelyjä voivat olla muiden asiantuntijoiden käyttäminen lapsen kuntoutuksessa, kuten puheterapeutin ja toimintaterapeutin kanssa tehtävä yhteistyö. Kaikki lapsen tuen tarpeet ja suunniteltu tuki tulee kirjata lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. (OPH, 2018. ss. 55–57)

2.1 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöillä on valtava merkitys tuen toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Oppimisympäristöllä on kolme ulottuvuutta: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Niiden tavoitteena on tukea lapsen kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan fyysisiä tiloja, yhteisöjä ja niiden käytäntöjä sekä välineitä ja tarvikkeita. Oppimisympäristöjä tulee suunnitella yhdessä lasten kanssa ottaen huomioon heidän kiinnostuksen kohteensa sekä yksilölliset taidot ja tarpeet. (OPH, 2018, s. 32)

Fyysistä oppimisympäristöä rakentaessa tulee ottaa huomioon ergonomia, ekologisuus, esteettömyys sekä tilojen valaistus, akustiikka ja sisäilmanlaatu. Oppimisympäristön tulee mahdollistaa lapselle monipuoliset tilat leikkiin, liikuntaan, pelaamiseen ja rauhalliseen oleiluun. Lapsen pitää saada tutkia ympäristöään kaikilla aisteilla ja koko kehollaan.

Päiväkodin piha, lähimetsä ja puistot ovat myös osa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Hyvää psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä luo turvallinen ilmapiiri, yhteiset säännöt ja toimintatavat. Turvallinen ilmapiiri antaa lapselle mahdollisuuden näyttää tunteensa ja saada aikuiselta tukea tunteiden ilmaisuun ja itsesäätelyyn. Terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä tuetaan oppimisympäristöjä kehittämällä. (OPH, 2018, s. 32–33)

2.2 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki Riihimäen varhaiskasvatuksessa

Jokaisen varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia oma paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava asiakirja ja sitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on määritellä, ohjata ja tukea varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. (OPH, 2018, s. 8) Opinnäytetyötä varten tutustuin Riihimäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan ja syvennyin siinä lukuun Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Riihimäellä varhaiskasvatuksessa annettava tuki perustuu lapsen vahvuuksille ja kiinnostuksen kohteille. Tuen järjestämisen lähtökohtia ovat laadukas ja vahva pedagogiikka, inklusiivinen toimintakulttuuri, yhteistyö huoltajien kanssa ja hyväksyvä ja turvallinen lapsiryhmän ilmapiiri. Lapsen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi turvataan tukemalla lasta ennaltaehkäisevästi pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Lasten ja ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin perustuva työskentely ohjaa myös ennaltaehkäisevää työtä. Suunnitelmallinen arjen pedagogiikka, havainnointi ja dokumentointi, vuorovaikutus ja leikki ovat tuen perustana. Arjen strukturointi, pienryhmätoiminta, kuvien käyttö, tukiviittomat ja kaikki lasten tarpeita vastaavat menetelmät ovat suunnitelmallista arjen pedagogiikkaa. (Riihimäen kaupunki, 2019, ss. 41, 44)

Henkilöstön on huolehdittava ympäristön soveltuvuudesta lasten tarpeisiin nähden. Pedagogisilla, rakenteellisilla ja hyvinvointia tukevilla järjestelyillä voidaan toimintaympäristöä muuttaa lasten tarpeita vastaaviksi. Pedagogiset järjestelyt sisältävät toimintaympäristön muokkaamista lapsille sopivaksi. Tärkein työväline on sensitiivinen ja kannatteleva asenne. Hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri, selkeä päiväjärjestys, toiminnan rytmittäminen ja oppimisympäristön muuntelu ovat osa lasta kannattelevaa oppimisympäristöä. Rakenteellisilla järjestelyillä tarkoitetaan henkilöstörakenteen muokkaamista, lasten tuen tarpeiden mukaan. Henkilöstöä voidaan lisätä, lapsiryhmän kokoa laskea tai lapsi voidaan sijoittaa pienryhmään osana rakenteellisia järjestelyjä. Hyvinvointia tukevat järjestelyt tarkoittavat huoltajien, lapsen, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen elämään liittyvien ammattilaisten kanssa tehtävää monialaista yhteistyötä lapsen tuen toteutumiseksi. (Riihimäen kaupunki, 2019, ss. 44–45)

Riihimäellä tuki järjestetään kolmiportaisesti. Ensimmäinen tuen muoto on *yleinen tuki*. Se todetaan yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja kirjataan toimenpiteet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuki on yleensä lyhytaikaista, vähintään kolme kuukautta, minkä jälkeen arvioidaan monialaisesti jatkotuen tarve. Silloin arvioidaan, onko tuki ollut riittävää ja hyödyllistä lapselle. Arvioinnin jälkeen voidaan jatkaa tuen antamista ja seurantaa. Yleisen tuen riittämättömyys johtaa usein tukitoimien tehostamiseen. *Tehostettu tuki* on säännöllisempää, ja tarvittaessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan tai vammaispalveluiden kanssa. Lapsen yksilölliset tarpeet ohjaavat tuen tehostamista ja toimenpiteet voivat olla oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja tai pedagogisia ja rakenteellisia. Voimakkain tuen muoto on *erityinen tuki*. Päätös siitä voi tarkoittaa, että lapsi siirretään mahdollisuuksien mukaan ryhmään, jossa on varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja huomattavasti pienempi ryhmäkoko. Pienryhmässä voidaan antaa jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. (Riihimäen kaupunki, 2019, s. 49)

3 AISTIHERKKÄ LAPSI

Lähdekirjallisuuteen perehtymällä hain tietoa, mitä aistiherkkydet tarkoittavat ja mikä niiden taustalla on. Aistiherkkyksien taustalta löytyi neurologinen prosessi: sensorinen integraatio. Tässä luvussa määrittelen, mitä sensorinen integraatio tarkoittaa ja miten se vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Sensorisen integraation häiriö on olennainen osa lasten aisti- ja aistialiherkkyksiä. Sensorisen integraation häiriön käsitettä ei juuri käytetä varhaiskasvatuksessa, sillä se on hieman vanha käsite ja ”häiriö”-sana ei ole kovin positiivinen ilmaisu. Aihepiirin taustateoriat ja tutkimus pohjautuvat kuitenkin paljolti sensorisen integraation häiriöön ja sen kuntoutuksen ympärille, joten määrittelen sen käsitteenä tietoperustassani. Sensorisen integraation erilaiset vaikeudet ja liittyminen muihin tuen tarpeisiin on myös oleellista tietoa lasten aistiherkkyksien määrittelyssä. Asiantuntijalähteisiin perustuen kuvaan, miten aistiherkkä lapsi käyttäytyy ja mistä aistiherkkydet voi tunnistaa.

3.1 Sensorinen integraatio

Sensorinen integraatio tarkoittaa aistitiedon käsittelyä, jossa ihminen jäsentää keräämänsä aistitiedon kehostaan ja ympäristöstään. Kyseessä on neurologinen prosessi, joka tapahtuu keskushermostossa. Aivot käsittelevät ja säätelevät aistien välittämiä viestejä, ja näin ihminen pystyy reagoimaan viesteihin automaattisesti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Aivot säätelevät aistitiedon virtaa vaimentamalla tiettyjä viestejä, jotta ihminen pystyy toimimaan tilanteessa tarkoituksenmukaisesti ja reagoimaan ärsykkeisiin, jotka ovat olennaisia tietyssä tilanteessa. Mitä

tehokkaammin sensorinen integraatio toimii, sitä tehokkaammin ihminen pystyy toimimaan. (Kranowitz, 2015, ss. 66–69)

Ayresin (2008, s. 30) mukaan sensorinen integraatio on tiedostamaton prosessi ja jäsentää kaiken tiedon, mitä aistit ottavat vastaan. Aistitietoa tuottavia aisteja ovat maku-, haju-, näkö-, tunto-, kuulo-, liike-, painovoima- ja asentoaisti. Sensorinen integraatio kokoaa kaiken aistitiedon. Eri aistien tuottama tieto kokoontuu aivoissa samaan paikkaan ja mahdollistaa tarkoituksenmukaisen toimintareaktion.

Sensorinen integraatio jaetaan viiteen eri osatekijään. Osatekijöitä ovat sensorinen rekisteröinti, sensorinen orientaatio, aistimusten tulkinta, reaktiotavan organisointi ja reaktion toteuttaminen. *Sensorinen rekisteröinti* tarkoittaa sitä hetkeä, kun tulemme ensimmäistä kertaa tietoiseksi aistimuksesta. Aistimuksen rekisteröintiin vaikuttavat vireystila ja aikaisemmat sensoriset sekä emotionaaliset kokemukset. Rekisteröinnin jälkeen *sensorisen orientaation* avulla ihminen saa uutta tietoa aistimuksesta, tätä kutsutaan sensoriseksi informaatioksi. Aivot säätelevät informaatiota, jotta voisimme toimia tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti. Aistitiedon tasapainottaminen on tärkeää, sillä emme millään voi reagoida kaikkiin saamiimme aistiärsyksiin. *Aistimusten tulkinnassa* uutta aistitietoa verrataan aiempiin kokemuksiin ja tunteisiin. Hermosto on kehittynyt reagoimaan aistiärsyksiin, jotta ihminen voi suojella itseään. *Reagoitavan organisointi* on aivojen tehtävä. Reaktiotavat voivat olla emotionaalisia, kognitiivisia tai fyysisiä. *Reaktion toteuttaminen* on sensorisen integraation viimeinen vaihe. Asianmukaisen reaktion valintaan vaikuttavat motorinen suunnittelukyky ja kaikki aiemmat osatekijät. (Aquilla, Sutton & Yack, 2001, ss. 25–32)

3.2 Sensorisen integraation häiriö ja muut tuen tarpeet

Sensorisen integraation häiriöstä voidaan puhua silloin, kun lapsen aivot eivät pysty käsittelemään aistien kautta saatua tietoa riittävän hyvin ja edellä kuvatut sensorisen integraation vaiheet eivät toteudu. Sensorisen integraation häiriöstä käytetään lyhennettä SI-häiriö. Kun SI-häiriöisen lapsen aivot eivät pysty käsittelemään aistitietoa, lapsi ei myöskään pysty toimimaan tilanteissa tarkoituksenmukaisesti. Lapsen voi olla haastavaa käyttää aistitietoa jäsentääkseen toimintaansa, mikä voi aiheuttaa oppimisen haasteita. Käyttäytymisen ja aivojen välinen yhteys on vahva, ja jos lapsi ei kykene jäsentämään aistitietoa aivoissaan, myös hänen käyttäytymisensä on jäsentelemätöntä. (Kranowitz, 2015, ss. 33–35)

SI-häiriön yleisiä tunnusmerkkejä ovat yliaktiivisuus, heikko keskittymiskyky, käytösongelmat, puheen ja kielen kehityksen viiveet, lihasjänteiden ja koordinaation vaikeudet sekä oppimisvaikeudet (Ayres, 2008, ss. 94–96). SI-häiriö voi siis ilmetä monella elämän alueella. Sen tunnistaminen ja erottaminen lapsen kehitykseen kuuluvista luonnollisista haasteista ja

muista diagnooseista on haasteellista. SI-häiriö voi sekoittua moneen eri diagnoosiin ja olla osana laajempaa kehityshäiriötä, kielellistä häiriötä tai autismia (Kranowitz, 2015, s. 48). Aistiherkkyksien tunnistamisen tueksi on käytössä erilaisia tarkistuslistoja. Listoja, joissa kuvaillaan erilaisia piirteitä ja lapsen käytöstä. Kun esiintyy useita oireita, on syytä miettiä, voiko kyseessä olla sensorisen integraation häiriö. (STAR Insitute, n.d.)

Aistitiedon käsittelyn vaikeuksia voi ilmetä kaikissa aistijärjestelmän osissa: aistitiedon säätelyssä, aistitiedon erottelussa ja kehonaistimusten hahmottamisessa (Puustjärvi & Kippola-Pääkkönen, 2016). Tämän opinäytetyön keskiössä ovat erityisesti aistitiedon säätelyn vaikeudet. Ne näkyvät herkempänä tai heikompana reagoitina ärsykkeisiin tai aistihakuisuutena eli aistimusten yli- ja aliherkkyysinä.

Tuntoaistimukseen yliherkästi reagoiva lapsi voi välttää kosketusta ja erilaiset materiaalit vaatteissa tuntuvat hänestä epämiellyttäviltä. Lisäksi ruokien koostumuksella ja lämpötilalla on suuri merkitys lapselle. Liikeaistimukseen yliherkästi reagoiva lapsi voi ulkona pysytellä paikoillaan ja välttää keinumista, liukumäessä laskua ja kiipeämistä, sillä hän pelkää äkinäistä liikettä ja horjahtamista. Näkö-, ääni- ja hajuaistimukseen reagointi voi myös olla yliherkkää, jolloin lapsi saattaa peittää silmiään tai katsella pois päin ihmisistä. Melu voi häiritä lasta ja pienetkin äänet, joita muut lapset eivät huomaa, voivat haitata esimerkiksi lapsen keskittymistä. Tällöin lapsi usein peittää korvansa. Samoin erilaiset hajut voivat tuntua lapsesta epämiellyttävän voimakkaalta. (Kranowitz, 2015, ss. 37–38)

Aistimukseen aliherkkästi eli heikosti reagoiva lapsi voi hakea aistimuksia ja lisäärsykeitä. Lapsi ei välttämättä tiedosta kipua, lämpötilaa tai sitä, miltä erilaiset materiaalit tuntuvat. Aistihakuisuus voi näkyä törmäilyinä ihmisiin ja esineisiin, erilaisten materiaalien tutkimisena ja omien vaatteiden pureskeluna. Ulkona liikeaistiin aliherkkästi reagoiva yleensä juoksee kovaa, kiipeilee, keinuu, pyörii karusellissa ja nauttii pää alaspäin olemisesta. Näköaistimukseen heikosti reagoivan täytyy hakea lisätietoa asioista koskettamisen avulla, ja esimerkiksi kuvien ja kylttien tulkitseminen on hänelle hankalaa. Ääniin lapsi voi jättää reagoimatta kokonaan, sanallisten ohjeiden vastaanottaminen on hankalaa ja lapsi voi puhua kovaan ääneen, sillä hän ei kuule kunnolla omaa ääntään. Haju- ja makuaistiin lapsi voi reagoida heikosti, joten hänellä on tarve haistaa ja maistaa sekä ruokia että syötäväksi sopimattomia asioita. (Kranowitz, 2015, ss. 37–38)

Kranowitzin (2015, ss. 40–41) mukaan aistijärjestelmän kuormittuessa liikaa lapsi menettää kontrollin, mikä yleensä näkyy tunteen purkauksena. Aistitiedon käsittelyn vaikeudet, lapsen yli- ja aliherkkyudet, ovat vahvassa yhteydessä lapsen tunne-elämään. Lapsi voi reagoida muutoksiin ja stressiin hyvin voimakkaasti ja hakea huomiota negatiivisen kautta. Jos lasta ei tueta tarpeeksi eikä hän saa onnistumisen kokemuksia, hänen itsetuntonsa ei kehity normaalisti. Lapsi voi vaatia itseltään liikaa, kun haluaa täyttää odotuksia, mutta pettyy valtavasti epäonnistumisesta.

Lapsella voi olla ongelmia sosiaalisissa tilanteissa, koska hänellä saattaa olla tarve hallita ympäristöään, joten leikit muiden lasten kanssa eivät suju. Aistitiedon käsittelyn vaikeudet näkyvät myös niin, että lapsi turhautuu nopeasti ja menettää herkästi malttinsa. Se, mikä ulospäin näyttää tunne-elämän ja käyttäytymisen pulmana, voi liittyä SI-häiriöön mutta myös lapsen tavalliseen kehitykseen.

Kehitysvammaisuuteen ja autismin kirjoon kuuluu usein sensorisen integraation poikkeavuutta. Kehitysvammaisilla lapsilla tuntoaisti voi olla alitai yliherkkä, tai molempia. Lapsi voi käyttää ympäristön tutkimiseen tuntoaistiaan eli lapsi tutkii suullaan, käsillään ja kehollaan erityisen paljon. Lapsen aistijärjestelmä kuormittuu helposti, mikä näkyy käyttäytymisessä ja vireystilassa. Autismikirjon lapset voivat ali- ja ylireagoida sensorisiin ärsykkeisiin. Aistiherkkyys voi vaihdella yli- ja aliherkkyyden välillä samalla lapsella eri tilanteissa. Autismikirjon lapsi voi kärsiä aistijärjestelmän kuormituksesta ja purkaa siitä syntyvää stressiä esimerkiksi heiluttamalla käsiään. Herkkyydet voivat korostua, kun lapsi on stressaantunut tai väsynyt. (Ketonen ym., 2018, ss. 291, 299; Vienonen, 2017, s. 5)

Lapsen aistiyli- ja aistialiherkkyyksien tunnistaminen on vaativaa ja tarvitsee usein erityisvarhaiskasvatuksen konsultaatiota. Aistiherkkyydet ilmenevät lapsilla yksilöllisesti, ja ei-toivottu käyttäytyminen voi olla ainoa lapsen oire. Lapsen käyttäytymisen syy on selvitettävä ja herkkyys tunnistettava, jotta lasta voidaan auttaa oikealla tavalla. Sensorisen integraation vaikeudet ilmenevät usein muiden tuen tarpeiden ja diagnoosien ohella, jolloin tunnistaminen vaikeutuu edelleen. Aistiyli- ja aliherkkyyksiä ei välttämättä diagnosoida lapselle, mutta hänellä voidaan käyttää sensorista integraatiota tukevaa terapiaa, esimerkiksi toimintaterapeutin toimesta. Varhaiskasvatuksessa lasta tuetaan aistiherkkyyksien takia myös ilman diagnoosia yleisen tuen avulla.

3.3 Aistiherkkä lapsi varhaiskasvatuksessa

Aistiherkkyydet näkyvät monissa arjen tilanteissa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on tunnistaa tuen tarpeet ja kuulla lapsen aidot tunteet käytöksen taustalla. Erilaiset aistiherkkyydet voivat sekoittaa ja lapsen reagoititapa vaihdella. Sensitiivisyys on aina ensiarvoisen tärkeää työskennellessä aistiherkän lapsen kanssa. Tässä luvussa kuvaan, miten aistiherkkyydet näkyvät lapsilla ja miten kasvattajat voisivat ottaa näitä lapsia huomioon.

Aistialiherkkä lapsi reagoi heikosti ärsykkeisiin. Tämän lapsen voi tunnistaa vauhdikkaasta menosta ja aistihakuisuudesta. Lasta voi tukea vahvistamalla hänen aistikokemuksiensa. Lapsen arjen toimintoihin voi sisällyttää aistiärsykeitä, kuten käsien pesu käyttäen harjaa. Erilaiset aistituokiot, joissa käytetään koreja sisältäen esimerkiksi erituntuisia ruoka-aineita, kuten kaurahiutaleita, sokeria, makaronia ja vettä. Maalaamisessa voi käyttää erilaisia välineitä ja maaleja. Arkeen pystyy helposti

lisäämään erilaisia ”aistikylpyjä”. (Yack, Sutton & Aquilla, 2001, ss. 148–149)

Aistiyliherkkä lapsi reagoi kevyisiinkin tuntoaistimuksiin herkästi ja kielteisesti. Lapsi kokee myös muiden aistien tuottamat aistimukset erittäin voimakkaana. (Kranowitz, 2015, s. 107) Kun lapsi tuntee aistimukset voimakkaasti, lapsen oma säätelyjärjestelmä ei toimi. Lasta voi auttaa säätelemään aistimusten voimakkuuksia esimerkiksi ohjaamalla pitämään kuulosuojaimia päässä tietyissä tilanteissa. Aistimuksia voi vaimentaa myös käyttämällä hajusteettomia pesuaineita niin vaatteissa kuin peseytymisessä. Ruokailussa on kiinnitettävä huomiota ruuan lämpötilaan ja koostumukseen. Leikeissä tulee ottaa huomioon lelujen materiaalit, mahdolliset äänet ja taustamelu. Lasta ei tule kuitenkaan täysin suojella aistimuksilta, vaan lapsen kykyjen mukaan tukea ja auttaa kuormittavissa tilanteissa. Lasta voi esimerkiksi opettaa sietämään hattua päässään hieromalla hänen päätänsä ja laittamalla hattu päähän peilin edessä. Aikuisen tehtävänä on tunnistaa, millaisista materiaaleista lapsi pitää, ja tehdä vaatevalintoja sen mukaan. Lisäksi turvallisten kosketusten ja hieronnan avulla lapsi voi oppia sietämään kosketusta. (Yack, Sutton & Aquilla, 2001, ss. 108–121)

Varhaiskasvatusympäristöllä on valtava merkitys aistiherkän lapsen elämään. Ryhmätilaa tulee muokata niin, että jokainen lapsi tuntee olonsa hyväksi tilassa ja pystyy keskittymään olennaiseen ilman häiriöitä. On hyvä käyttää pehmeitä materiaaleja, valaistuksen tulee olla sopiva, seiniltä tulisi karsia turhat näköaistimuksen ärsykkeet ja luoda erilaisia pieniä tiloja, joihin voi mennä rauhoittumaan (Yack, Sutton & Aquilla, 2001, ss. 123–131).

Aistiherkkien lasten voi olla hankala hallita tunteitaan. Tunteiden tunnistamista ja tunteiden nimeämistä pitää harjoitella yhdessä lapsen kanssa. Lapsen tunnetiloja tulee nimetä kokonaisiin lausein ja ymmärtää lasta. Lapselle tulee antaa keinoja hillitä itseään ja rauhoittaa itseään tunnekuohun jälkeen, kuten hiljaiseen huoneeseen hakeutuminen, halaus tai kävelylenkki. Aistiherkän lapsen itsetunnon vahvistaminen ja vahvuuksien korostaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta. (Kranowitz, 2015, ss. 237–242)

Aistiherkkä lapsi voi reagoida aistiärsykkeisiin ei-toivotulla käyttäytymisellä. Jos aistiherkkyksiä ei tunnisteta voi lapsen toistuva kieltäminen, negatiivinen palaute ja rangaistukset johtaa kielteiseen kehään. Jatkuva kielteinen kehä aiheuttaa lapselle riittämättömyyden tunteita ja voi johtaa itsetunnon heikkenemiseen. Tämän takia positiivinen palaute, kannustaminen ja onnistumisen kokemukset ovat aistiherkälle lapselle tärkeitä. (Laine, 2015)

Aistiherkkien lasten tukemiseksi on monia eri keinoja ja menetelmiä. Menetelmiä valitessa on tärkeitä tuntea lapsen tuen tarpeet ja herkkyydet,

jotta voi auttaa lasta oikealla tavalla. Aikuisen tulee havainnoida ja huomata, mitkä aistimukset aiheuttavat lapsessa yli- ja aliherkkyyttä. Mitä paremmin lapsen luonteen piirteet ja temperamentin tunnistaa, sitä paremmin lapsen tuen tarpeen pystyy tunnistamaan. Tuntemalla lapsen herkkyydet ja vahvuudet, aikuinen voi ennakoida lapsen käyttäytymistä. (Kranowitz, 2015, ss. 237–242)

4 TYÖELÄMÄYHTEYTENÄ TUTKITAAN JA TUETAAN TUNTEITA -HANKE

Opinnäytetyöni tilaaja on Riihimäen kaupunki, tarkemmin Riihimäen kaupungin varhaiskasvatus. Riihimäen kaupungilla on yhdeksän erisuuruista päiväkotia (Riihimäen kaupunki, n.d.a). Riihimäen varhaiskasvatuksessa on käynnissä Opetushallituksen Tutkitaan ja tuetaan tunteita -hanke, ja kaikki kaupungin päiväkodit ovat mukana hankkeessa. Hanke tarjoaa opinnäytetyöaiheita opiskelijoille. Tutustuin hankkeen mahdollisuuksiin HAMKin tiedotuskanavan kautta.

Jo hankkeen nimestä, Tutkitaan ja tuetaan tunteita, voi päätellä, sen liittyvän tunnekasvatukseen. Hankkeen neljä päätavoitetta ovat lasten itsesäätely- ja tunnetaitojen tukeminen, aistiyli- ja aistialiherkkien lasten tukeminen tunnetilojen hallinnassa, kasvattajien tietoisuus omien tunteiden vaikutuksista tunneilmastoon ja ”Tunnetuutori” -mallin luominen. Opinnäytetyöni liittyy hankkeen toiseen tavoitteeseen, aistiali- ja -yliherkkien lasten tukeminen tunnetilojen hallinnassa. Siinä määritellään, että aistiyliherkkien lasten tueksi tulisi vähentää aistiärsykkeiden määrää erilaisilla välineillä, järjestelyillä ja muutoksilla. Aistialiherkkiä lapsia taas tuettaisiin kasvattamalla aistikokemuksia ja -ärsykeitä erilaisten välineiden, järjestelyiden ja muutosten avulla. Kaikki tukitoimet tulisi yhteensovittaa lapsiryhmän toimintaan. (Riihimäen kaupunki, n.d.b)

Opinnäytetyöni aiheen valitsin yhdessä hanketyöntekijän kanssa. Aihe valikoitui, sillä se on helppo toteuttaa erillisenä kokonaisuutena yhden kevään aikana ja tuottaa silti kattavaa tietoa hankkeelle. Hanke jatkuu kesään 2021 asti, ja muiden hankkeen tavoitteiden työstäminen toteutuu prosessimaisesti hankkeen loppuun saakka. Aluksi opinnäytetyöni tarkoitus oli linkittyä enemmän tunnekasvatukseen. Aistiherkkyyksien tutkiminen osoittautui kuitenkin niin laajaksi aiheeksi, että tunnekasvatuksen mukaan ottaminen olisi laajentanut tutkimustani liikaa. Kokonaisuudessaan hankkeen aiheet innostivat minua tutkimustyön alkuun.

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Lasten aistiyli- ja aistialiherkkyksiä on tutkittu eri ympäristöissä, mutta opinnäytetöitä varhaiskasvatukseen on tehty vähän. Suomessa ei ole tehty kovin monta laajempaa tutkimusta aistien säätelyn vaikeuksista, mutta sen sijaan kansainvälisiä tutkimuksia on paljon. Maarit Söderena on tehnyt aiheesta erityispedagogiikan pro gradu -tutkielman, jonka tuloksia voi käyttää opinnäytetyöni taustatietona ja verrata niihin oman tutkimukseni tuloksia. Esittelen myös kaksi aistitoimintoihin liittyvää toiminnallista opinnäytetyötä, joiden tietoperusta on samankaltainen ja käsittelee samaa aihepiiriä, vaikka opinnäytetöiden toimintaympäristö ei ole varhaiskasvatus. Molempia opinnäytetöissä tuotettuja oppaita voi kuitenkin käyttää varhaiskasvatustyön tukena.

Maarit Söderenan (2015) erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma Lasten tuntoaistin säätelypulmien ja niitä helpottavien keinojen kartoitus -kysely erityislastentarhanopettajille on yksi Suomessa tehdyistä tutkimuksista liittyen aistien säätelyn häiriöihin varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa on selvitetty tuntoaistin säätelypulmia Helsingin kaupungin suomenkielisten päiväkotien erityisryhmien ja integroitujen erityisryhmien erityislastentarhaopettajilta. Tutkimuksen tavoitteena on ollut nostaa esiin tuntoaistin säätelypulmien laaja vaikutus lasten arkeen. Tutkielma oli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin kyselyllä erityislastentarhanopettajille. Kyselylomakkeessa käytettiin sekä laadulliselle että määrälliselle tutkimukselle ominaisia kysymyksiä. Tutkimuksessa todetaan, että lasten tuntoaistin säätelypulmat ovat yleisiä erityisryhmissä ja pulmat liittyvät vahvasti erityisen tuen tarpeessa oleviin lapsiin. On kuitenkin huomattava, että näitä lapsia on myös tavallisissa päiväkotiryhmissä ja tietoutta ja tukea tarvitaan myös niihin. Tuntoaistin säätelypulmat näkyvät arjen kaikissa tilanteissa, oppimisessa ja sosiaalisissa suhteissa. Lapsen havainnointi ja käyttäytymisen tulkitseminen auttavat keksimään keinoja lapsen tukemiseksi. Tutkimuksen mukaan lapsiryhmissä käytetään paljon erilaisia keinoja tuntoaistin säätelypulmien helpottamiseksi. (Söderena, 2015, ss. 75–76)

Sanna Saikon ja Emma Tervosen (2014) opinnäytetyö Aistimuksia arkeen – opas aistihakuisen lapsen toiminnan tukemiseksi sisältää samoja teorioita kuin opinnäytetyöni. Esimerkiksi sensorisen integraation teoria ja sen häiriöt olivat keskiössä myös heidän opinnäytetyönsä teoriaosuudessa. Työssä koottiin opas aistihakuisen lapsen tueksi. Opas on tarkoitettu lapsen vanhemmille ja lapsen kanssa työskenteleville aikuisille. Se tehtiin yhteistyössä sairaalan toimintaterapeutin kanssa. Opas pohjautuu kirjallisuuteen ja tutkimustuloksiin. Saikon ja Tervon opas on käytännönläheinen ja koostuu erilaisista vinkeistä arjen eri tilanteisiin ja leikkihetkiin. Se on monipuolinen, ja vinkkejä voi käyttää soveltaen aistialiherkän lapsen tukemiseksi, vaikka opas on tarkoitettu aistihakuisille. Oppaan mukaan aistihakuista lasta tulee tukea erilaisten aistikokemusten tuottamisella ja

vahvistamisella arjen tilanteissa. Lapsen hierominen nystyräpallolla ja painopeiton käyttö ovat oivallisia aistimusten vahvistajia. (Saikko & Tervonen, 2014)

Opas aistiyliherkän lapsen toiminnan tukemiseksi on Ella Mutasen (2015) toimintaterapian koulutusohjelman opinnäytetyö. Työssään Mutanen kokosi tutkimus- ja teoretiedon pohjalta oppaan. Sen tarkoituksena on edistää lapsen toimintaan osallistumista ja aistiyliherkän suoriutumista toiminnoista, haasteista huolimatta. Opas on jaoteltu arjen eri tilanteiden mukaan: jokaiseen tilanteeseen on oma vinkkinsä ja toimintatapansa lapsen tukemiseksi. Mutanen on listannut myös asioita, joita tulee ottaa aistiyliherkän lapsen kohdalla huomioon, kuten rutiinit ja ennakoiminen, lapsen koskettaminen ja lapsen itsetunnon tukeminen. Oppaan mukaan tärkeää on poistaa häiritsevät tekijät, kuten visuaaliset ärsykkeet, hajut ja äänet. Opas on monipuolinen ja hyödyllinen sekä vanhemmille että varhaiskasvatuksen ammattilaisille. (Mutanen, 2015)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Kuvaan tässä luvussa tutkimusprosessin vaiheet ja perustelen tehdyt valinnat. Aluksi esittelen opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen, jotka ohjasivat tutkimusprosessin alkuun. Tutkimusprosessi alkoi tutkimuskysymysten määrittelyllä ja rajaa- misella. Toisessa alaluvussa esittelen laadullisen tutkimuksen periaatteita ja perustelen laadullisen tutkimuksen valinnan selvittämään tutkimusteh- tävää. Sen jälkeen kuvataan sähköisen kyselylomakkeen luominen ja sen rakenne. Luvun lopuksi esittelen aineistonanalyysimenetelmän ja pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten aistiherkkiä lapsia tue- taan varhaiskasvatuksessa Riihimäellä. Ensin tulee tunnistaa lasten aisti- herkkyydet, jotta heitä voidaan tukea. Tarkoituksena onkin selvittää, mi- ten aistiherkkydet näkyvät arjessa ja miten näitä lapsia tuetaan. Opin- näytetyöni tuottaa tietoa Tutkitaan ja tuetaan tunteita –hankkeelle, jonka tavoitteena on kehittää Riihimäen kaupungin varhaiskasvatusta. Opinnäy- tetyön tavoitteena on hankkeeseen tuotetun tiedon avulla lisätä kasvat- tajien tietoisuutta aistiherkkyksistä.

Opinnäytetyössä selvitetään erilaisia keinoja ja menetelmiä, joilla aistiyli- ja aistialiherkkiä lapsia tuetaan jo nyt varhaiskasvatuksen arjessa. Tavoit- teena on tuottaa tietoa eri aistien tuottaman tiedon säätelyvaikeuksien vaikutuksista lapsiin arjessa ja näiden lasten tukemisesta. Tehtävänäni on siis koota keinot ja menetelmät yhteen ja hankkeen kautta jakaa tietoa, jotta lapsia voidaan tukea hyväksi todetuilla keinoilla. Lisäksi hankkeen avulla on mahdollista hankkia tarvikkeita ja välineitä lasten tueksi, joten jo valmiina olevan välineistön kartoittaminen on osa opinnäytetyön tar- koitusta.

Opinnäytetyön tilaaja toivoi, että opinnäytetyön tuloksista kootaan visu- aaliset posterit (Liite 3), joita voidaan käyttää tiedon jakamisessa varhais- kasvatuksessa. Posterit sisältävät tutkimuksen tulokset aistiherkkyksien näkymisestä varhaiskasvatuksessa ja aistiherkkien lasten tukemisesta var- haiskasvatuksessa sekä lukuvinkkejä varhaiskasvattajille. Postereihin on koottu keskeiset tulokset. Ajatuksena on ollut, että postereista voi nope- alla silmäyksellä saada tietoa aistiherkkyksistä lukematta koko opinnäy- tetyötä.

6.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiä muodostaessa tuli muistaa opinnäytetyön tarkoitus. Tarkoituksena oli kerätä tietoa ensisijaisesti aistiherkkien lasten tukemisesta, mutta ennen sitä tulisi selvittää, miten aistiherkkyydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, miten erityisvarhaiskasvattajien mielestä lasten aistiyli- ja aistialiherkkydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. On aluksi hahmotettava, miten aistiherkkyydet näkyvät arjessa, kuinka lapset käyttäytyvät ja miten herkkyydet ilmenevät, jotta voidaan kerätä tietoa siitä, miten näitä lapsia tuetaan.

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on selvittää, millä menetelmillä ja keinoilla lasta voidaan tukea ja auttaa arjen tilanteissa. Aineistonhankinnan tavoitteena on vastata näihin kahteen tutkimuskysymykseen mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Miten aistiyli- ja aistialiherkkydet näkyvät lapsilla varhaiskasvatuksessa?
- Miten aistiyli- ja aistialiherkkiä lapsia tuetaan varhaiskasvatuksessa?

6.3 Laadullinen tutkimus

Kanasen (2017, ss. 35–36) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata, ymmärtää ja tulkita jotakin ilmiötä. Tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita, eikä numeroita ja tilastoja, kuten määrällisessä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus on prosessimainen, ja aineisto on tärkein osatekijä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta tai ilmiötä, eikä tulosta voida yleistää. Laadullinen tutkimus on kuvailevaa, ja siinä ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä.

Laadullinen tutkimusprosessi on kokonaisvaltainen ja tietoa kerätään todellisista tilanteista. Tietoa haetaan suoraan ihmisiltä ja valitulta kohde-ryhmältä, ei satunnaisotoksella. Aineiston hankinnassa käytetään laadullisia menetelmiä, jotta vastaajien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille. Tutkimusaineistoa käsitellään ainutlaatuisena ja tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym., 1997, s. 164) Laadullisen tutkimusprosessin tavoitteena ei ole yleistettävyyttä, vaan sillä pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa. Aineiston koolla ei ole merkitystä, mutta vastauksia tarvitaan riittävästä aiheen kannalta. Ratkaisevaa on tulkintojen kestävyys ja syvyys, ei aineiston koko. (Eskola & Suoranta, 2000, ss. 61–67)

Opinnäytetyöni on selkeästi laadullinen tutkimus, sillä se tutkii yhden kaupungin varhaiskasvatuksen toimintatapoja. Laadullisen tutkimuksen aineistonhankinta menetelmät ja analyysitavat ovat tarkoituksenmukaisia tapoja kerätä ja käsitellä kokemuksellista tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisilta. Valitsemani menetelmät antavat mahdollisuuden syventyä

aiheeseen ja tuottaa laadullista tietoa aiheesta. Tutkimukseni tavoitteena on kerätä konkreettista tietoa työelämästä ja analysoida sitä aineistolähtöisesti.

6.4 Sähköinen kysely

Opinnäytetyön aineistonhankinnan toteutin sähköisenä kyselynä. Vertasin eri aineistonhankintamenetelmiä ja keskustelin aineistonhankinnasta myös tilaajan kanssa. Tilaajan mukaan kysely oli hyvä tapa saada tietoa, ja vastaajien kiinnostusta vastata kyselyyn edistää opinnäytetyön yhteys hankkeeseen. Kyselyyn vastaajat olivat siis Riihimäen varhaiskasvatuksen erityisopettajia, avustajia tai lastenhoitajia. Osa varhaiskasvatuksen erityisopettajista on konsulttoivia ja osa ryhmässä toimivia. Tällä joukolla on asiantuntemusta ja paljon tietoa Riihimäen erityisvarhaiskasvatuksesta, joten kyselyn vastaukset tuottavat luotettavaa tietoa, juuri tämän kaupungin osalta. Rajasin vastaajajoukon erityisvarhaiskasvattajiin, sillä halusin, että vastaajilla on kokemusta aistiherkkien kanssa toimimisesta ja ettei aineistosta tulisi liian laaja.

Sähköiseen kyselyyn liittyy riskejä, esimerkiksi se, miten kysely tavoittaa kohderyhmän ja miten heillä on aikaa vastata kyselyyn kattavasti. Tutkija ei voi olla varma, miten rehellisesti ja huolellisesti vastaajat täyttävät lomakkeen. Mahdollista on myös vastaajakato. Erityisryhmälle lähetetty kysely tuottaa paremmin vastauksia kuin satunnaiselle joukolle lähetetty kysely. (Hirsjärvi ym., 2018, ss. 195–196) Todennäköistä on, että valittu kohderyhmä vastaa kyselyyn, mutta riskinä on, että he eivät ehdi oman työnsä ohella perehtymään ja vastaamaan kattavasti kyselyyn.

Loin kyselyn Webropol-ohjelmalla, vaikka käytin vain avoimia kysymyksiä. Käytin Webropolia, jotta sain luotua yhteisen linkin, jonka voi jakaa vastaajille. Kaikki vastaukset tulevat samaan paikkaan, eikä vastaajien tarvitse lähettää niitä minulle tai esimiehellen erikseen. Webropol kysely antoi vastaajille mahdollisuuden säilyttää anonyymiteettinsä.

Avoimet kysymykset tuottavat enemmän ymmärrystä ja laajempaa tietoa kuin suljetut kysymykset. Hyviä puolia avoimissa kysymyksissä on, että ne sallivat vastaajien vastata omin sanoin ja osoittavat vastaajan tietämyksen ja näkemyksen aiheesta. Kyselyä tehdessä tulee tarkkaan miettiä kysymysten asettelu ja kysymysten muodot. Kyselyn kysymysten tulee aina tuottaa tietoa tutkimuskysymyksiin. Jos kyselylomake on suunniteltu huonosti, se voi tuottaa tietoa ohi tutkimuskysymyksen. (Kananen, 2017, ss. 98–99; Hirsjärvi ym., 2018, s. 201)

Kyselylomakkeen laadinnassa tärkeintä on lomakkeen selkeys, jotta voi tuottaa luotettavaa tietoa. Tarkat ja lyhyet kysymykset ovat parempia kuin pitkät ja monimutkaiset. Kysymysten asettelu ja määrä on mietittävä tarkkaan. Kyselyt alkavat usein taustakysymyksillä, kuten mikä on vastaajan ikä ja ammatti. Sen jälkeen on hyvä kysyä jotain yleistä ja siirtyä

tarkempiin kysymyksiin kyselyn loppua kohden. Kysymysten määrää on tärkeätä rajata, jotta kyselyyn vastaamiseen ei kulu liikaa aikaa. Sanavallinat tulee harkita tarkkaan, jotta vastaajat ymmärtävät varmasti, mitä tutkija tarkoittaa. (Hirsjärvi ym., 2018, ss. 202–203)

Kyselylomake alkoi yhdellä taustakysymyksellä. Siinä tiedusteltiin vastaajan työnimikettä ja vaihtoehdot olivat: varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhais erityiskasvatuksen lastenhoitaja tai avustaja sekä joku muu mikä. Kyselylomakkeen tekeminen alkoi pääkäsitteen määrittelystä. Tutkimuksen kannalta oli tärkeätä määrittellä keskeinen käsite eli aistiherkkyys, jotta kyselyyn vastaajat ymmärtävät, mitä tarkoitetaan. Kyselylomakkeen alussa kerrottiin, mikä on kyselyn tarkoitus ja tavoite. Kyselyn alkuun lisäsin myös tiedot pakollisista kysymyksistä. Lisäsin myös tiedon, että jokaiseen vastauskohtaan tulee vastata jotakin, jotta lomakkeen voi lähettää. Lisäohjeena määrittelin, että vastauskohtaan voi laittaa ”x”, jos jonkin aistin yli- tai aliherkkyyttä ei ole tunnistettu tai ei ilmene varhaiskasvatuksessa.

Tavoitteenani oli, että kyselylomake on mahdollisimman selkeä ja helposti täytettävä. Huomionarvoista oli myös, että kysymyksiä ei muodostuisi liikaa. Jaottelin kysymykset Ayresin sensorisen integraation teorian mukaisesti. Ayresin (2008, s. 30) mukaan aistitietoa tuottavia aisteja ovat maku-, haju-, näkö-, tunto-, kuulo-, liike-, painovoima- ja asentoaisti. Yhdistin asento- ja liikeaistin sekä jätin painovoima-aistin pois kyselystä, sillä sitä ei ole kovin helppo tunnistaa. Muuten jaoin eri aistit eri kysymyksiin. Jokaisen aistin kohdalle tuli nelikenttäkysymys (kuva 1). Näin sain rajattua kysymysten määrää ja kuitenkin saamaan laajasti tietoa aiheesta. Kysymykset 2.–7. olivat jaoteltu eri aistien mukaan. Jokaisen aistin kohdalle tuli kuvailla, miten lapsen aisti yli- ja aistialiherkkyys näkyy varhaiskasvatuksen arjessa ja miten näitä lapsia tuetaan. Vastaustila suureni kirjoittaessa. Täyttöohjeet löytyivät lomakkeen yläosasta (Liite 2).

2. Tuntoaisti

	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys *	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Aliherkkyys *	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Kuva 1. Esimerkki kyselylomakkeen nelikenttäkysymyksestä.

Kyselylomakkeeseen tarvittiin kysymys, johon vastaajat voisivat vastata laajemmin ja se tuottaisi yleisempää tietoa aistiherkkien tukemisesta. 8. kysymys oli, millaista kokonaisvaltaista tukea aistiherkkä lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksessa. Kysymys antoi vastaajille mahdollisuuden kertoa, mikä heidän mielestään on tärkeää ja huomioonotettavaa aistiherkkien

tukemisessa. 9. kysymys muodostui opinnäytetyöni yhden tarkoituksen mukaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, millaisia materiaaleja varhaiskasvatuksessa on jo käytössä aistiherkkien tukemiseksi. Tavoitteena oli koota erilaiset konkreettiset välineet, pelit ja menetelmät yhteen. Kyselylomakkeen loppuun lisäsin vapaan sanan osion, jossa vastaaja sai tuoda esiin haluamaansa muuta aistiherkkyysiin liittyvää.

Saatekirje on tärkeä osa kyselyä. Saatekirjeessä (Liite 1) kuvasin kyselyn aiheen ja kytkin kyselyni hankkeen tavoitteeseen. Esittelin myös itseni ja annoin yhteystietoni, jotta minuun voi olla yhteydessä, jos tulee kysyttävää. Kerroin myös, kuinka monta kysymystä kyselyssä on, ja kuinka kauan kyselyyn vastaaminen kestää. Saatekirjeessä arvioin, miten pitkään kyselyyn on aikaa vastata. Hirsjärven ym. (2018) mukaan saatekirjeen avulla vastaaja saa lisätietoa kyselystä ja voi varata sopivan ajan kyselyyn vastaamiseen. Kirjeen tavoitteena on tiedottaa kyselyn tarkoitus ja sen merkitys vastaajalle. Näin motivoidaan häntä vastaamaan kyselyyn. (Hirsjärvi ym., 2018, s.204)

Lähetin kyselyn etukäteen varhaiserityiskasvatuksen esimiehelle ja hankeryöntekijälle ja pyysin heiltä palautetta. Sain kommentteja ja korjasin lomaketta niiden mukaan. Kysely lähetettiin saatekirjeineen vastaajille maaliskuun lopussa, ja vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Kahden viikon aikana vastauksia ei tullut riittävästi ja kyselyn tallentamisen kanssa ilmeni ongelmia, joten jatkoin vastausaikaa viikolla. Webropolin avulla seurasin vastaajien aktiivisuutta ja laitoin esimiehen kautta kaksi muistutusviestiä ja yhden tiedotusviestin vastausajan jatkamisesta. Viimeisen viikon lopulla lisättiin vielä neljä uutta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa vastaajajoukkoon ja annettiin heille viikko vastausaikaa. Vastaajajoukon laajentamisella varmistettiin riittävän aineiston saanti ja tutkimuksen luotettavuus.

6.5 Analyysimenetelmänä teemoittelu

Opinnäytetyöni analyysimenetelmänä käytin teemoittelua, joka on laadulliselle tutkimukselle tyypillinen analyysimenetelmä. Sen avulla tutkimusaineistosta voidaan poimia keskeisimmät aiheet ja vastata tutkimuskysymyksiin. Teemoittelu lähtee liikkeelle aineistossa toistuvien aiheiden hahmottamisella. Ensin muodostetaan teemat ja sen jälkeen tarkastellaan teemoja yksityiskohtaisemmin. Teemoja kuvailemaan voidaan käyttää sitaatteja, mutta niistä pelkästään ei voida tehdä johtopäätöksiä. Teemoittelu vaatii aina teorian ja aineiston vuorovaikutusta. (Eskola & Suoranta, 2000, ss. 174–180; Jyväskylän yliopisto, n.d.)

Aineistonanalyysi alkoi aineistoon syventymällä. Kasvattajien vastaukset olivat kattavia ja sain heti selville, että aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin. Vastauksien laajuuden ja kattavuuden vuoksi aineiston koko oli riittävä. Aineistossa toistui tutkimuskysymyksiä valaisevia teemoja ja niiden

avulla pystyi vastaamaan kysymyksiin varmuudella. Aineistoon perehtymällä muodostui selkeitä aihekokonaisuuksia ja aloitin koodaamaan aineistoa. Aluksi koodasin aineistoa värien avulla tietokoneella, mutta lopulta tulostin aineiston ja koodasin sen loppuun käsin. Eskolan ja Suoranta (2000) mukaan koodaaminen aloitetaan aineiston lukemisella useampaan kertaan. Koodaaminen on käytännössä aineiston pilkkomista pienempiin osiin, mikä helpottaa tuloksien hahmottamista. Koodauksen aikana aineisto käydään läpi systemaattisesti ja poimitaan sieltä tutkimuskysymysten kannalta oleellisin tieto. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 154, 156)

Aineistonanalyysiin kului paljon aikaa ja teemat kirkastuivat sitä enemmän mitä paremmin aineistoon perehtyi ja palasi uudestaan sen pariin. Aineistosta nousi seitsemän tutkimuskysymyksiä valaisevaa teemaa. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastasivat teemat: *sosiaaliset suhteet, arjen taidot ja toimintaan orientoituminen*. Alkuvaiheessa mukana oli myös fyysisen ympäristön vaikutus, mutta se ei suoraan vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja painotin sitä toisen kysymyksen kohdalla, joten jätin kyseisen teeman pois. Sosiaalisten suhteiden alateemoiksi määrittelin lapsen suhteen toisiin lapsiin ja aikuisiin sekä kommunikaation. Arjen taitojen alateemoja olivat ruokailu, pukeutuminen ja hygieniasta huolehtiminen. Toimintaan orientoitumisen teemaan kuuluivat lapsen keskittymiskyky ja ohjattuun toimintaan osallistuminen.

Toista tutkimuskysymystä valaiseviksi teemoiksi muodostuivat *kasvattajien toiminta, fyysisen oppimisympäristön muutokset, välineet ja menetelmät*. Kasvattajien toiminta nousi heti aineistosta selkeästi esille, ja korostin sitä sekä tuloksissa että johtopäätöksissä. Kasvattajien toiminnan alateemoina toimivat sensitiivisyys, lapsen kuuntelu ja kunnioittaminen sekä ennakointi. Fyysisen oppimisympäristön muutokset korostuivat kyselyn vastauksissa ja muodostuivat selkeästi omaksi kokonaisuudekseen. Siihen kuuluivat oppimisympäristön muokkaukset kuten ryhmätilojen sisustusratkaisut. Aluksi välineet ja menetelmät muodostivat yhteisen teeman, mutta tuloksia kirjoittaessa niistä muodostui pitkät kappaleet ja sisällöt erosivat sen verran toisistaan, että päätin jakaa ne erillisiin teemoihin. Välineet jakoutuivat aineistossa aistiärsykeitä tuottaviin välineisiin ja aistiärsykeitä vaimentaviin välineisiin. Menetelmiin sisältyi niin valmiita menetelmiä kuin kasvattajien itse valmistamia materiaaleja.

6.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöprosessin alusta alkaen pidin tärkeänä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Opinnäytetyötä tehdessä myös tilaajan tyytyväisyys ja heidän luottamuksensa tutkimustyöhöni oli tärkeää. Tilaajan mielihiteitä ja näkemyksiä on kunnioitettu opinnäytetyöprosessin aikana. Hirsjärven ym. (2018, ss. 232–233) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää avoimuus ja tutkimusprosessin tarkka kuvailu. Tarkkuutta tulee noudattaa jokaisen tutkimusvaiheen kuvailussa, ja

aineistonhankinnan olosuhteet on kerrottava selkeästi ja totuudenmukaisesti. Lisäksi analyysin vaiheet ja tulosten tulkinta on avattava ja perusteltava. Opinnäytetyöraporttiini olen kuvannut koko laadullisen tutkimusprosessin eri vaiheet mahdollisimman tarkasti ja avoimesti.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkijan tulee käyttää rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössään, tuloksien tallentamisessa ja esittämisessä sekä tulosten arvioinnissa (TENK, 2012, s. 6). Koko tutkimuksen ajan on otettu huomioon hyvän tieteellisen käytännön tavat ja arvioitu niiden toteutumista opinnäytetyössä. Rehellisyys ja huolellisuus näkyvät lähdekirjallisuuden monipuolisella käyttämisellä ja lähteiden huolellisilla merkitsemisellä. Lähteet ovat merkitty HAMKin lähdeviiteoppaan mukaisesti huolellisuutta noudattaen.

Kyselyn luomisessa oli tärkeää, että vastaajat saavat tietoa siitä, miten kyselylomaketta tulee täyttää. Saatekirjeen lisäksi kyselylomakkeen alussa oli vielä tarkennus, mitä aistiherkkyyksillä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Tutkijan ja vastaajan välille on luotava yhteisymmärrys aiheesta, jotta ei tule väärinymmärryksiä ja tutkimustulos ei vääristy. Lähetin kyselylomakkeen kommentoitavaksi sekä ohjaavalle opettajalle että työntilaaajan osapuolelle. Siten varmistin, että kyselylomake on selkeä ja ymmärrettävä.

Aineistonhankintavaiheessa oli tärkeää, että tutkimuksen osallistujat saavat riittävästi tietoa tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta. Tutkimukseen osallistuminen ja kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista. Vastaajille annettiin saatekirjeessä tietoa tutkimuksesta ja sen tavoitteista, joten he tiesivät, mihin heidän vastauksiaan käytetään. Jo tutkimuksen suunnitelmavaiheessa mietin, miten vältän turhan henkilötietojen keräämisen ja säilytän vastaajien anonymiteetin. Yksi keskeisimmistä tutkimuseettisistä periaatteista on turvata tutkimukseen osallistujien anonymiteetti ja kirjoittaa tutkimustulokset niin, että anonymiteetti säilyy (Kuula-Luumi, 2018). Tulosten tallentaminen tapahtui Webropol-ohjelman avulla ilman, että yksittäistä vastaajaa olisi voinut tunnistaa. Kyselyn julkinen linkki jaettiin vastaajille esimiehen kautta, joten minun ei tarvinnut kerätä henkilötietoja missään tutkimuksen vaiheessa.

Tulokset on esitetty totuudenmukaisesti ja rehellisesti. Kyselyn vastauksia on kuvailtu ja lainauksia on käytetty harkiten tulosluvussa. Tulosluvussa on tuotu erityisvarhaiskasvattajien näkemykset esille objektiivisesti. Objektiivisuudella laadullisen tutkimuksen teossa tarkoitetaan tutkijan taitoa tiedostaa oma suhteensa tutkittavaan asiaan ja tutkia asiaa ikään kuin ulkopuolelta (Eskola & Suoranta, 2000, ss. 17–18).

7 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyyn vastasi seitsemän erityisvarhaiskasvattajaa. Vastaajista neljä oli varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja kolme varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajia tai avustajia. Kyselylinkki lähetettiin 21 varhaiserityiskasvattajalle. Poikkeuksellisen tilanteen vuoksi osa varhaiskasvattajista oli siirtynyt toisiin työtehtäviin ja osa ollut vuosilomalla. Mahdollinen vastaajajoukko oli siis pienempi kuin joukko, jolle kyselyn linkki lähetettiin. Tuloksia esitellessä käytetään vastaajajoukosta nimeä kasvattajat. Tulokset on jaettu kahteen eri alalukuun tutkimuskysymysten mukaan.

7.1 Aistiherkkyksien näkyminen varhaiskasvatuksen arjessa

Kyselyn perusteella aistiherkkydet näkyvät kaikissa arjen tilanteissa varhaiskasvatuksessa. Kasvattajat kuvailivat vastauksissaan erilaisia konkreettisia tilanteita, ja niiden perusteella muodostui kolme teemaa: sosiaaliset suhteet, arjen taidot ja toimintaan orientoituminen. Vastauksista ilmeni aistiherkän lapsen tuen tarve monissa arjen tilanteissa. Alaluvuissa kuvaillaan kasvattajien vastauksia teemoittain sekä sitaatein että aineistoa kuvaillen.

7.1.1 Sosiaaliset suhteet

Kasvattajien mukaan aistiherkkydet näkyvät lasten sosiaalisissa suhteissa. Näillä tarkoitetaan lasten välisiä suhteita ja suhdetta kasvattajaan. Aistiherkkydet näkyvät lapsen tavassa kommunikoida toisten ihmisten kanssa. Näköaistille aliherkän lapsen voi olla hankala tunnistaa kasvoista ilmeitä ja eleitä, mikä vaikuttaa lapsen kommunikaatiokykyyn. Kasvattajien mukaan kuuloaistille aliherkkä lapsi puhuu kovaäänisesti ja tuottaa paljon erilaisia ääniä, sillä hän ei tunnista omaa äänenvoimakkuuttaan. Kuuloaistille yliherkkä lapsi voi ahdistua pienenkin ryhmän leikkiäänistä. Leluista kuuluvat äänet ja ryhmässä juttelu voi tuottaa jo niin paljon meliä, että lapselle tulee liikaa kuormitusta. Lapsi voi reagoida kuormitukseen käyttämällä itse voimakasta ääntä ja äännellä.

Lapsi ei huomaa ilmeitä ja eleitä.

Toisen lapsen/aikuisen kosketus tuntuu ikävältä.

Kasvattajien mukaan tuntoaistille yliherkkä lapsi voi kokea toisen kosketuksen satuttavana ja epämiellyttävänä. Leikkiessään muiden lasten kanssa lapsi ei halua lähelleen toisia lapsia. Sen lisäksi lapsen voi olla hankala ottaa aikuiselta vastaan kosketusta ja olla sylissä. Tuntoaistille aliherkkä lapsi taas voi koskea muita liian kovaa, esimerkiksi halata, puristaa ja nipistellä muita ymmärtämättä, että liian kova kosketus satuttaa. Aliherkkä lapsi ei välttämättä tunnista kosketusta ja törmäilee muihin

lapsiin. Hajuaistille yliherkkä lapsi voi myös kieltäytyä leikkimästä toisen lapsen kanssa, koska kokee toisen lapsen tuoksuvan liian voimakkaalta tai jopa haisevan.

Aistiherkän lapsen suhde aikuiseen vaihtelee. Tuntoaistille yliherkkä lapsi ei halua, että häneen kosketaan ollenkaan ja kosketus tuntuu epämiellyttävältä. Esimerkkinä kasvattajat mainitsevat päivälevolle käymisen, jolloin lapsi ei halua aikuiselta kosketusta ja koskettaminen aiheuttaa negatiivisen reaktion lapsessa. Myös pukemistilanteessa lapsi voi kokea aikuisen kosketuksen epämiellyttävänä. Asento- ja liikeaistille yliherkkä lapsi taas hakeutuu aikuisen lähelle tai syliin ja haluaa aikuisen kosketusta. Lapsi voi haluta roikkua vatsallaan aikuisen sylissä ja olla rapsuteltavana.

7.1.2 Arjen taidot

Arjen taidot muodostuivat yhdeksi teemaksi. Niillä tarkoitetaan aineiston perusteella pukeutumista, ruokailua ja hygieniasta huolehtimista. Kasvattajien mukaan aistiherkkyydet näkyvät laajasti erilaisissa arjen taidoissa. Eri aistien yli- ja aliherkkyydet vaikuttavat lapsen arjen taidoista suoriutumiseen. Kasvattajat ovat kuvailleet konkreettisten esimerkkien avulla, millaisissa tilanteissa aistiherkkyydet näkyvät.

Ruokailussa maku- ja hajuaistien herkkyydet korostuvat. Kasvattajien mukaan makuaistin yliherkkyys näkyy lapsella ruokailutilanteessa tavallista herkempänä reagoitina erilaisiin makuihin, ruuan lämpötiloihin ja koostumukseen. Ruoka-aineiden valikointi ja lautaselle asettelu on yliherkälle lapselle tärkeää. Vastausten perusteella makuaistin yliherkkyyttä esiintyy enemmän tai se huomataan herkemmin kuin makuaistin aliherkkyys. Yhdessä vastauksessa mainitaan, että yli- ja aliherkkyyksissä on päällekkäisyyttä eikä niitä voi erottaa selkeästi. Ruokailutilanne mainitaan myös asento- ja liikeaistin herkkyyksissä. Lapsella voi olla vaikeuksia istua paikallaan ja pitää yllä istuma-asentoa, joten ruokailutilanne on haastava.

On herkkä lämpötiloille ja ruuan rakenteelle.

Ei halua, että eri ruoka-aineet koskevat toisiinsa.

Tuntoaistille yliherkkä lapsi kokee haasteita pukeutumisessa. Kasvattajien mukaan lapsi voi tuntea vaatteet päällään ahdistavina tai jopa kieltäytyä käyttämästä tiettyjä vaatteita. Lapsi tuntee vaatteiden saumat, kaulukset ja pesulaput voimakkaasti ja ne häiritsevät lapsen olemista. Pienikin tahra tai vaatteen kastuminen saa lapsen vaihtamaan vaatteita. Kerrospukeutuminen on lapselle vaikeata, ja se aiheuttaa haasteita varhaiskasvatuksen arjessa. Toisaalta kasvattajien mukaan tuntoaistille aliherkkää lasta ei haittaa, onko vaatteet puettu huolimattomasti, puuttuko vaatekappaleita ja ovatko ne likaisia tai märkiä.

Lapsi ei pidä likaantumisesta. Tietyt vaatteet tuntuvat epämiellyttäviltä.

Aistiherkkyydet näkyvät lapsen hygieniassa. Kasvattajien mukaan tuntoaistille yliherkkä lapsi voi haluta pestä käsiään heti, kun ne likaantuvat, mutta voi olla tarkka veden lämpötilasta. Tuntoaistille aliherkkä lapsi taas ei välitä likaantumisesta ja nauttii esimerkiksi kuraleikeistä. Aliherkkä lapsi voi pestä kädet tuntematta veden lämpötilaa ja voi vahingossa polttaa kätensä. Hajuaistin yliherkkyys voi näkyä reagointia hajusteellisiin pesuaineisiin vaatteissa, wc-tiloissa ja tekstiileissä. Tämä voi näkyä lapsen hygieniasta huolehtimisessa muun muassa kieltäytymällä menemästä wc-tiloihin.

7.1.3 Toimintaan orientoituminen

Toimintaan orientoitumisen teemaan kuuluu lapsen keskittymiskyky, tehtävetyöskentely ja ohjattuun toimintaan osallistuminen. Aistiherkkyydet vaikuttavat lapsen kykyyn keskittyä. Kasvattajat kuvailevat etenkin asentaja liikeaistin herkkyyksissä lapsen tarvetta liikkua ja muuttaa asentoaan useasti, mikä vaikuttaa lapsen keskittymiskykyyn. Tehtävetyöskentelyn aikana lapsi voi pudota penkiltä ja hakeutua erilaisiin asentoihin. Istumasennon säilyttämisen pulmat vaikuttavat suuresti pöydän ääressä tehtävien toimintojen suorittamiseen. Lapsi voi hakea kehon liikkeellä helpotusta keskittymiselle ja tarkkaavuudelle: jalkojen heiluttelu, pintojen rummuttelu ja esineiden pureskelu voi auttaa lasta keskittymään. Näköaistin yliherkkyys voi myös aiheuttaa lapsella vaikeutta keskittyä. Liiallinen ympärillä oleva näköinformaatio estää lapsen keskittymisen olennaiseen tekemiseen. Näköaistin aliherkkyys taas voi tuottaa haasteita tehtävien tekemisessä, esim. kirjainharjoituksissa, jos lapsi ei hahmota silmien kautta tulevaa informaatiota.

Hakee kehon liikkeillä viritystä tarkkaavuudelle ja keskittymiselle.

Lapsen tuntoaistin herkkyydet vaikuttavat ohjattuun toimintaan osallistumiseen. Kasvattajat kuvailevat askartelutuokioiden tuovan haastetta lapselle, jos herkkyyksiä ei oteta huomioon. Askartelumateriaalien, liimojen, maalien ja massojen koskettaminen voi tuntua lapsesta pahalta ja hän kieltäytyy kokonaan toiminnasta. Lapsi voi myös arastella erilaisten materiaalien koskettamista. Lisäksi muovailuvahan ja taikahiekan käsittely saattaa tuntua lapsesta epämiellyttävältä. Askartelumateriaalien voimakkaat tuoksut voivat johtaa hajuaistille yliherkän lapsen kieltäytymään toiminnasta.

Taikahiekan, sormivärien tai muovailuvahan koskeminen voi inhottaa.

Ohjatun toiminnan suunnittelussa tulee ottaa huomioon erilaiset herkkyydet. Asento- ja liikeaistille yliherkkä lapsi hakee liikkeen avulla aistimuksia ja tarvitsee paljon monipuolista liikuntaa. Ohjattuja toimintoja suunnitellessa kasvattajan on otettava huomioon, ettei ohjattu toiminta ole vain tuolissa istumista ja pöydän ääressä olevaa tekemistä. Asento- ja liikeaistin yliherkkyyteen liittyy liikunnallista kömpelyyttä ja varovaisuutta, joten on tärkeää, että erilaisia liikuntamuotoja harjoitellaan. Liikuntatuokiot ja monipuolisen liikkumisen mahdollistaminen on tärkeää sekä yli- että aliherkille lapsille. Ohjatussa toiminnassa myös ohjeiden ymmärtäminen voi olla haasteellista. Kuuloaistin aliherkkyys voi aiheuttaa sen, että lapsi ei pysty sisäistämään vain puheen kautta tullutta viestiä vaan tarvitsee kuvallista tukea ohjeiden ymmärtämiseen. Aikuisen pitää myös huomata oma äänenvoimakkuus ohjeita antaessa. Kuuloaistille yliherkkä lapsi voi tarvita yksilöllistä ohjeistamista esimerkiksi kuiskaten lapselle.

7.2 Aistiherkkien lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa

Aineisto tuotti paljon tietoa aistiherkkien erilaisista tuen tarpeista, mutta vastapainoksi myös paljon ratkaisuja ja toimintatapoja aistiherkkien lasten tukemiseksi. Tutkimuskysymykseen, miten aistiherkkiä lapsia tuetaan varhaiskasvatuksessa, antavat vastauksia teemat: kasvattajien toiminta, fyysisen oppimisympäristön muutokset, menetelmät ja välineet.

7.2.1 Kasvattajien toiminta

Kasvattajien toiminta nousi erittäin merkittäväksi osaksi aistiherkän lapsen tukemisessa. Kasvattajien vastauksissa korostui lapsen ymmärtäminen, lapsen kokemuksien ja tunteiden kunnioittaminen ja lapsen kannustaminen. Kasvattajien mukaan aistiherkkä lapsi tarvitsee paljon kannustusta selvittääkseen tehtäviä ja tilanteita loppuun. Kannustaminen ja lapsen itsetunnon tukeminen ovat kasvattajien tärkeitä tehtäviä. Aistiherkkä lapsi tarvitsee aikuisen, joka kuuntelee ja ymmärtää lapsen aidon tunteen lapsen käytöksen takana. Kun kasvattaja tuntee lapsen, hän voi ennakoita ja tukea lasta oikeissa tilanteissa.

Aikuisen sensitiivistä aitoa kuuntelua! Lapsen tunne on todellinen ja sen kuuleminen on tärkeää.

Kaksi kasvattajaa vastasi kyselyn lopussa olleeseen vapaan sanan osioon. Molemmat kasvattajat toivat vastauksissaan esiin, että aistiherkkyyksiä ei tunneta tai tunnisteta. Lapsi voidaan määritellä vain huonosti käyttäytyväksi ja tottelemattomaksi. Aistiherkkyyksien kuvaillaan olevan jopa kasvattajille vieras aihe ja lapsen todellista tuen tarvetta ei ymmärretä. Tuloksissa korostuu kasvattajien toiminta ja sensitiivinen työote, joten on huolestuttavaa, jos kasvattajat eivät tunne aistiherkkyyksien taustaa.

Kasvattajan toiminnassa ennakointi on merkittävää. Ennakoimalla tilanteet ja aistiärsykkeet kasvattaja voi helpottaa lapsen oloa ja vaimentaa reaktioita. Tilanteita tulee käydä lapsen kanssa läpi esimerkiksi tilanteessa, jossa on tavallista enemmän aistiärsykeitä tiedossa kuten musiikkikonsertti. Aistiherkän lapsen voi olla hankala ottaa vastaan uusia tilanteita, joten lapsen valmistelu auttaa häntä prosessoimaan tulevia asioita. Päivän ruokien kuvat voivat olla esillä jo aamusta alkaen ja lapsi voi niiden avulla tutustua, mitä tänään on tarjolla. Tämä voi helpottaa ruokailutilanteita.

Tuntoaistille herkkä lapsi voi kokea kosketuksen ahdistavana. Kasvattajien mukaan lasta tulee kuunnella, jos hän ei halua tulla kosketetuksi. Lapselle voi tarjota mahdollisuutta tulla syliin ja olla lähellä, mutta häntä ei saa pakottaa. Kasvattajien mukaan aistiherkille lapsille tulee muutenkin antaa tilaa ja aikaa tutustua asioihin ja aistikokemuksiin. Kasvattajan rooli korostuu, kun lapselle tuotetaan erilaisia aistikokemuksia. Kasvattajien mukaan aikuisen tulee nimetä, miltä erilaiset materiaalit tuntuvat ja miltä eri asiat tuoksuvat. Monelle aistiherkälle lapselle jokin materiaali ja tuoksu voi olla vain hyvä tai paha, joten asioiden nimeäminen on tärkeää. Kasvattajien vastauksissa korostuu aikuisen läsnäolo ja lapsen kanssa yhdessä tekeminen.

Kasvattaja pystyy omalla toiminnallaan helpottamaan lapsen arkea. Haju- ja aistille yliherkän lapsen kanssa toimiessa kasvattajan on tärkeä muistaa olla itse hajusteeton ja muistuttaa siitä muita kasvattajia sekä vanhempia. Aistiherkän lapsen vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousi vastauksista esiin. Vanhempien kanssa tulee keskustella havainnoista ja asioista, joista on huomattu lapsen olevan herkkä. Kasvattajat mainitsivat erityisesti keskustelelevansa vaatevalinnoista vanhempien kanssa. Vanhemmille tulee kertoa, millaisista vaatteista lapsi pitää. Vanhempia tulee pyytää tuomaan tarpeeksi varavaatteita, jotta lapsella on mahdollisuus vaihtaa vaatteita halutessaan.

7.2.2 Fyysisen oppimisympäristön muutokset

Fyysinen oppimisympäristö toistui vastauksissa monen aistiherkkyyden kohdalla. Aistiherkän lapsen tukemiseksi fyysistä oppimisympäristöä on muokattu niin, että se tukee ja helpottaa lapsen arkea. Fyysinen oppimisympäristö kattaa päiväkodin ryhmätilan, kaluste- ja materiaalivalinnat ja toiminnassa käytettävät materiaalit kuten askartelumateriaalit ja lelut.

Aistiherkkä lapsi kuormittuu helposti liiallisista aistiärsykkeistä. Kasvattajien mukaan lapselle olisi hyvä luoda jokin paikka, jossa hän voisi levätä ja rauhoittua. Paikan tulisi olla sellainen, missä olisi mahdollisimman vähän aistiärsykeitä. Rauhoittumispaikan tärkeys korostui kuulo- ja näköaistin yliherkkyyksien kohdalla. Erillinen tila voidaan suunnitella kunkin lapsen tarpeiden mukaan. Asento- ja liikeaistille aliherkkä lapsi tarvitsee

monipuolisen tilan, jossa saa liikkua erilaisissa asennoissa ja käyttää kehoaan monipuolisesti. Kasvattajat kertovat, että siirtymistilanteisiinkin voi luoda erilaisia tempuratoja, joissa voi liikkua monipuolisesti. Asento- ja liikeaistille yliherkälle lapselle on tarjottava paljon mahdollisuuksia liikkua ja liikuntavälineiden tulisi olla lapsen saatavilla myös vapaan leikin aikana. Lapsen omaehtoista liikkumista tulee mahdollistaa erilaisilla välineillä ja tilaratkaisuilla.

Aistiherkkä lapsi tulee ottaa huomioon päiväkodin ryhmätilan sisustuksessa. Näkö- ja kuuloaistin yliherkkyydet painottuvat ryhmätilan sisustukseen liittyvissä vastauksissa. Kuuloaistille yliherkkä lapsi saa apua siitä, että ryhmätila on akustoitunut hyvin ja siellä käytetään mahdollisimman paljon pehmeitä materiaaleja, kuten verhoja, seinävaatteita ja pehmustettuja huonekaluja. Lapsien jakaminen eri huoneisiin ja pienryhmätyöskentely laskee melutasoa, mikä helpottaa kuuloaistille yliherkän lapsen arkea. Tilanjakajien ja sermien käyttö helpottaa näköaistille yliherkän lapsen keskittymiskykyä. Ryhmätiloissa on usein esillä paljon leluja ja materiaaleja, mutta pelkistetty ja vain tarpeellisten tavaroiden esillä olo helpottaa näköaistille yliherkkää lasta. Kasvattajat painottavat myös valaistuksen merkitystä ryhmätiloissa. Usein päiväkodeissa on kirkkaat loisteputki-valaisimet ja ne saattavat häiritä ja häikäistä näköaistille yliherkkää lasta. Kasvattajien mukaan valaistusta tulisi himmentää, jos mahdollista.

Tilojen ärsykkeiden rajaaminen ja karsiminen, esteettisyyden miettiminen.

Järjestellään olosuhteet mahdollisimman optimaaliseksi.

Askartelumateriaalien käytössä tulee muistaa aistiherkät lapset. Monipuolisten materiaalien käyttäminen on suotavaa, eikä lasta tule suojella kaikilta aistikokemuksilta. Kasvattajien mukaan aikuisen on kuitenkin otettava huomioon, että lasta ei pakoteta koskemaan esimerkiksi sormiväriin, vaan hän voi vaihtoehtoisesti levittää värin siveltimellä.

7.2.3 Välineet

Kasvattajien mukaan aistiherkkien lasten tukemiseksi käytetään paljon erilaisia välineitä. Välineillä tuotetaan aistikokemuksia tai vaimennetaan aistiärsykeitä. Molemmat ovat tärkeitä aistiherkkien lasten arjen tukemisessa. Välineiden avulla voidaan tukea lapsen keskittymiskykyä ja auttaa häntä suoriutumaan muun ryhmän mukana päiväkodin arjesta.

Aistikokemuksia tuottavia välineitä käytetään vastauksien mukaan erityisesti tuntoaistille yli- ja aliherkkien lasten kanssa. Kasvattajat käyttävät välineiden yliherkkien lasten kanssa helpottaakseen lasta ottamaan vastaan kosketusta. Lapsen voi olla helpompi ottaa vastaan kosketusta esimerkiksi siveltimen, sulan tai pallon avulla. Yliherkillä lapsilla tulee käyttää päivittäin erilaisia aistimateriaaleja, kuten aistilaattoja käsille ja

jaloille sekä tunnustelupurkkeja. Kasvattajat korostavat, että aistikokemuksien tuottamisessa tulee ottaa huomioon lapsen kuormitus ja tehdä aistiharjoituksia juuri sen verran kuin lapsesta mukavalta tuntuu. Aistihetkistä tulee luoda positiivisia ja mukavia hetkiä.

Pieniä harjoituksia asioilla, jotka lapsi sietää, mutta ei aiheuta ahdistusta.

Myös jonkin välineen käyttäminen auttaa joitakin sietämään koskettamista paremmin, tekee siitä turvallisemman oloista.

Tuntoaistimuksille aliherkkä lapsi hakee aistikokemuksia ja kasvattajien tulee antaa siihen välineitä. Erilaisten jumppaharjoitusten ja -välineiden avulla on helppo tuottaa lapselle aistikokemuksia. Jumppasalin välineistöä esimerkiksi mahalaudat, alustat, puolapuut, narut ja Stretsi Essi ovat mainioita välineitä tuottamaan aistikokemuksia asento- ja liikeaistin yliherkkyyksiin. Kasvattajien mukaan aliherkkä lapsi pitää voimakkaasta koskettamisesta ja esimerkiksi pallon, telan tai pikkuauton kanssa hieromisesta. Asento- ja liikeaistin yliherkkyys taas näkyy varovaisuuteen liikkua, lapsi voi olla kömpelö ja kehon hahmotus on puutteellinen. Yliherkän lapsen on erittäin tärkeää harjoitella monipuolista liikuntaa erilaisilla välineillä, alustoilla ja eri ympäristöissä.

Lasta voidaan tukea välineiden avulla suoriutumaan keskittymistä vaativista tehtävistä. Tuolissa istumista voi helpottaa painotuotteiden avulla, kasvattajat mainitsevat vastauksissaan ”painomäyräkoiran”. Painomäyräkoira laitetaan lapsen syliin, ja se antaa lapselle painontunteen sekä koira voi rapsuttaa istuessaan tuolilla. Aktiiviyynyn päällä istuminen, tuolin jalkoihin laitettu kuminauha ja erilaiset kädessä sekä suussa pidettävät lelut auttavat lasta keskittymään. Odotustilanteisiin tueksi lapselle voi antaa erilaisia kädessä pidettäviä ja puristeltavia apuvälineitä. Erilaiset geelituotteiden ja tiimalasien katselu ja hypistely voi rauhoittaa lasta ja auttaa häntä keskittymään.

Aistiärsyksiä vaimentavat välineet ovat mukana arjessa tukemassa lasta. Kasvattajat mainitsevat vastauksissaan aurinkolasit ja kuulosuojaimet. Moni kasvattaja tukee lapsen arkea kuulosuojaimien käytön avulla. Kasvattajat kuvailevat, että kuulosuojainten tulee olla lapsen saatavissa aina tarvittaessa. Lapsi oppii itse säätämään, missä tilanteissa niitä tarvitsee. Aurinkolasit voivat olla näköaistimuksille yliherkän lapsen käytössä esimerkiksi ulkoilussa tai sisällä liian kirkkaan valaistuksen vuoksi. Huomiointavaa on, että fyysisen oppimisympäristön muokkaus on tärkeää, jotta lapsen ei tarvitse käyttää koko aikaa aistiärsyksiä vaimentavia välineitä.

7.2.4 Menetelmät

Kasvattajat mainitsevat vastauksissaan monia käyttämiään menetelmiä. Menetelmät liittyvät kommunikointiin, liikuntaan, vuorovaikutuksen

tukemiseen ja aistiharjoituksiin. Kuvien käyttö aistiherkän lapsen arjen tukena on mainittu monissa vastauksissa. Kuvia käytetään arjen strukturoinnissa, ohjeiden antamisen tukena, toiminnan ohjauksen tukena ja vuorovaikutustilanteissa. Kommunikoinnin tueksi käytetään myös tukiviitotomia.

Kehon liikkeeseen ja hallintaan liittyvistä menetelmistä kasvattajat mainitsevat Sherborne-liikunnan ja KKK-harjoitusohjelman. Sherborne on harjoitusohjelma, jonka tavoitteena on tukea kokonaisvaltaisesti motorian ja sosiaalisten taitojen kehittymistä (Paralympia, n.d.). KKK-lyhenne tulee sanoista kehontuntemus, kontakti ja kommunikaatio. KKK-harjoitukset ohjaavat liikunnallisiin vuorovaikutustilanteisiin musiikin säestäminä (Opik, 2020). Molemmat menetelmät yhdistävät liikunnan ja vuorovaikutuksen.

Rauhoittuminen ja rentoutuminen ovat tärkeä osa aistiherkän lapsen päivää. Erilaiset rauhoittumismusiikit ja rentoutusharjoitukset auttavat lasta rauhoittumaan ja lepäämään. Yhdessä vastauksessa mainitaan Mindfulness-harjoitusten käyttäminen aistiherkkien lasten kanssa. Myös satuhieronnan avulla voi sekä antaa aistikokemuksia että rauhoittaa lasta. Menetelmistä mainitaan vielä suujumppa, jonka avulla voi kehittää suun motorikkaa ja näin helpottaa esimerkiksi ruokailutilanteiden haasteita.

Kasvattajien mukaan käytössä on myös erilaisia aistipelejä, kuuntelupelejä ja itsetehtyjä pelejä, mutta eivät nimeä niitä tarkemmin. Itse tehtyjen materiaalien käytön lisäksi kasvattajat mainitsevat myös valmiita aistimateriaalipaketteja, menetelmäoppaita ja aistihäiriöihin liittyvää kirjallisuutta. Aistiherkkien lasten kanssa käytettävää materiaalia:

- Tunne, aisti, toimi -tuntoaistipaketti
- Aistiseikkailumateriaali
- Apua arkeen ja aistihäiriöihin
- Aistimusten aallokossa
- Dagens-materiaalit
- Celia-kirjasto

Kasvattajat mainitsevat lasten omien terapeuttien antavan neuvoja ja menetelmiä lasten kanssa työskentelyyn. Monialainen yhteistyö voi olla tarpeellista aistiherkän lapsen tuen tarpeen arvioinnissa ja tukemisessa. Lapsen tukena voi työskennellä fysio-, toiminta- tai puheterapeutti. Jokaisen lapsen oma terapeutti voi antaa neuvoja siitä, miten lapsen kanssa tulee toimia ja miten ympäristöä voisi muokata lapsen tarpeita vastaavaksi.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kysely tuotti laajalti tietoa opinnäytetyön molempiin tutkimuskysymyksiin. Johtopäätöksissä nivotaan kyselyn tulokset, aiempi tutkimustieto ja teoretieto yhteen. Johtopäätöksissä painotan erityisesti aistiherkkien lasten tukemista varhaiskasvatuksessa.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: miten aistiyli- ja aistialiherkkydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa? Kyselyn tulosten mukaan aistiherkkydet näkyvät monissa arjen tilanteissa varhaiskasvatuksessa. Aistiherkkydet näkyvät lasten sosiaalisissa suhteissa, arjen taidoissa ja toimintaan orientoitumisessa. Lasten yksilölliset aistiherkkydet tulee ottaa huomioon koko varhaiskasvatuspäivän ajan. Söderenan (2015) pro gradu -tutkielman mukaan tuntoaistin säätelyn pulmat näkyvät kaikissa arjen tilanteissa, oppimisessa ja sosiaalisissa suhteissa. Vaikka Söderenan tutkimustulokset käsittelevät vain tuntoaistin säätelyn pulmia, niin hänen tutkimuksensa tulokset tukevat saamiani tuloksia aistiherkkyksien näkymisestä varhaiskasvatuksen arjessa.

Kyselyn kaikkiin kysymyksiin eri aistien kohdalle tuli vastauksia, joten siitä voi päätellä, että kaikkien aistien yli- ja aliherkkydet ovat läsnä varhaiskasvatuksen arjessa. Aistiherkkydet ilmenevät lasten erilaisilla tuen tarpeilla. Kasvattajilla on kuitenkin paljon keinoja, välineitä ja menetelmiä aistiherkkien lasten tueksi. Monet tuen muodot kuuluvat yleiseen tukeen, mutta aistiherkä lapsi voi myös tarvita tehostettua tai erityistä tukea. Toinen tutkimuskysymys oli: miten aistiyli- ja aistialiherkkiä lapsia tuetaan varhaiskasvatuksessa?

Kasvattajan rooli on merkittävä aistiherkän lapsen tukemisessa. Kasvattajan tulee olla sensitiivinen, kannustava ja rohkaiseva. Lapsen tunteen ja kokemuksen ymmärtäminen ja kunnioittaminen on ehdottoman tärkeää. Yhdessä tekeminen ja toisaalta tilan ja ajan antaminen lapselle on merkityksellistä. Aikuisen läsnäolo, kannustaminen ja kehuminen sekä yhdessä asioiden harjoittelu ovat keinoja huomioida tuntoaistin säätelyn pulmia myös Söderenan pro gradu -tutkielmassa (2015). Aistiherkän lapsen itsetunnon tukeminen on kyselyn perusteella kasvattajan välttämätön tehtävä. Kranowitzin (2015, ss. 237–242) mukaan lapsen itsetunnon vahvistaminen ja vahvuuksien korostaminen on ensiarvoisen tärkeää lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta.

Mutasen (2015) opinnäytetyönä syntyneen oppaan mukaan aikuisen on otettava huomioon rutiinit ja ennakointi toimiessaan aistiyliherkän lapsen kanssa. Erityisvarhaiskasvattajat korostivat vastauksissaan aistiärsykkeiden ennakoimista ja arjen strukturointia tukitoimena aistiherkälle lapselle. Strukturointi luo lapselle turvallisuuden tunnetta ja auttaa orientoitumaan päivän tapahtumiin.

Inklusiivisen toimintakulttuurin ideologia on nähtävissä tutkimustuloksissa. Aikuisen tulee olla sensitiivinen, kuulla sekä nähdä lapsi sellaisena kuin hän on ja lapsen omaa kokemusta tulee kunnioittaa. Tutkimustulosten mukaan myös ympäristön on muututtava ja mukauduttava lapsen tarpeiden mukaan. Viitalan (2019, s. 55) mukaan inklusiivisen varhaiskasvatuksen painopisteenä on toimintaympäristön muuttaminen ja huomion kiinnittäminen erilaisuutta aiheuttaviin ympäristötekijöihin. Lapsen ominaisuuksien ei tarvitse muuttua vaan ympäristön.

Aistiherkkien lasten tukeminen vaatii fyysisen oppimisympäristön muutoksia. Aistiherkät lapset tulee ottaa huomioon varhaiskasvatustyöryhmätilojen materiaali-, kaluste-, ja sisustusvalinnoissa. Kyselyn tulosten mukaan pehmeät materiaalit, valaistuksen himmentäminen, akustiikan parantaminen ja näkyvillä olevien tavaroiden karsiminen auttavat aistiherkkää lasta. Myös Yack, Sutton ja Aquilla (2001, ss. 123–131) korostavat varhaiskasvatusympäristön merkitystä aistiherkälle lapselle. Ryhmätilaa tulisi muokata niin, että jokainen lapsi tuntee olonsa hyväksi tilassa ja pystyy keskittymään olennaiseen ilman häiriöitä. Mutanen (2015) korostaa opinnäytetyössään, erityisesti aistiyliherkän lapsen kohdalla, häiritsevien tekijöiden poistamista, kuten visuaalisten ärsykkeiden, hajujen ja äänien poistamista lapsen ympäristöstä. Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, s. 45) määritellään, että varhaiskasvatuksen keskeinen tukimuoto on lapsen toimintaympäristön muokkaaminen kehitystä ja oppimista tukevaksi. Fyysistä oppimisympäristöä tulee muokata mahdollisimman hyvin lapsen tarpeiden mukaan.

Erilaiset välineet ovat suuri osa aistiherkkien lasten tukemista. Saikon ja Tervon (2014) Aistimuksia arkeen – opas aistihakuisen lapsen toiminnan tukemiseksi sisältää paljon konkreettisia keinoja, joilla aistihakuista lasta voi tukea. Kyselyn vastauksista löytyi samoja keinoja ja apuvälineitä kuin oppaasta. Aistiherkkää lasta voi esimerkiksi auttaa keskittymään kuminauha tuolin jalkojen ympärillä, aktiiviuunin päällä istuminen, käsillä lellun puristaminen ja kaulakorun puristelu tai pureskelu. Välineitä voi käyttää tarvittaessa myös vaimentamaan erilaisia aistikokemuksia.

Pedagogiset järjestelyt (OPH, 2018, s. 58) korostuivat kyselyn tuloksista. Kasvattajien mukaan kielen ja kommunikaation tukeminen, oppimisympäristön muutokset, lapsen yksilöllinen ohjaaminen ja pienryhmätoiminta olivat merkittäviä pedagogisia järjestelyjä, joita tulisi tehdä aistiherkän lapsen tukemiseksi. Myös hyvinvointia tukevat järjestelyt kuten yhteistyö lapsen terapeuttien kanssa tuli kyselyn tuloksista esiin. Puhetta tukevien menetelmien käyttö tukee jokaisen lapsen arkea. Kyselyn tulosten perusteella kuvien käyttö aistiherkkien kanssa on yleistä. Kuvien ja tukiviittomien käytön avulla voidaan auttaa lasta kommunikoimaan, ymmärtämään ohjeita ja vahvistaa lapsen osallisuutta ryhmässä. Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelman (2019, s. 45) mukaan lapsen tarpeita tukevaan pedagogiikkaan kuuluu puhetta tukevien keinojen käyttö, kuten kuvien ja tukiviittomien käyttö.

Tutkitaan ja tuetaan tunteita -hankkeen tavoitteena on sovittaa aistiherkkiä lapsia tukevat järjestelyt, keinot ja välineet osaksi lapsiryhmän toimintaa (Riihimäki, n.d.b). Aistiherkän lapsen tarvitsema tuki voidaan järjestää osana lapsiryhmän tavallista toimintaa. Lapselle voidaan tehdä yksilöllisiä ratkaisuja eri tilanteisiin säilyttämällä lapsi osana ryhmää. Aistiherkän lapsen kohdalla sosiaalisten suhteiden tukeminen on äärettömän tärkeää. Lasta tulee kannustaa sosiaalisten suhteiden luomisessa ja tukea vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa. Siksi tukitoimien järjestäminen osana lapsiryhmän toimintaa on tärkeää.

Opinnäytetyössä tarkastellaan aistiherkkää lasta laajasta näkökulmasta hyvin monenlaiset tuen tarpeet huomioon ottaen. On tärkeää muistaa, että lapsen reagointi erilaisiin aistiärsykkeisiin voi vaihdella eri tilanteissa. Lapsi voi olla monille eri aistien tuottamille ärsykkeille herkkä tai vaan tiettyille aistille. Jokainen lapsi on yksilö ja tulee kohdata omana persoonanaan, omien vahvuuksien ja tuen tarpeiden kautta. Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, s. 41) määritellään, että tuen järjestäminen rakentuu lapsen vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Vahvuuksien korostaminen on tärkeää jokaisen lapsen kanssa työskennellessä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön alussa haastavinta oli pääkäsitteen määrittely ja tietoperustan muodostaminen. Aistiherkkyyksistä löytyi tietoa, sitten olikin vain rajattava juuri oleellinen tieto omaa opinnäytetyötä varten. Tietoperustan pohjana käytin eniten muutamaa sensorisen integraation ja sen häiriön perusteesta. Kirjoista löysin kaiken tiedon neurologiasta käytännön vinkeihin. Tutkimuksiin perehtyminen oli haastavaa, sillä juuri varhaiskasvatukseen liittyvää tutkimusta ei aluksi löytynyt. Paljon tutkimuksia oli tehty englanniksi, mutta ei varhaiskasvatukseen. Lopulta löysin aiheeseen sopivan pro gradu -tutkielman.

Kysely yhdistetään usein määrälliseen tutkimukseen, eikä se ole ihan perinteinen laadullisen tutkimuksen aineistokeruumenetelmä. Usein käytetään haastatteluja, kun halutaan laadullista aineistoa. Kyselylomake oli kuitenkin rakennettu avoimiin kysymyksiin perustuen ja se toimi sellaisenaan hyvin. Vastaajien aktiivisuuteen avoimet kysymykset ovat luultavasti vaikuttaneet. On selvää, että kysymykseen, jossa on vastausvaihtoehdot, on helpompi vastata kuin avoimiin kysymyksiin. Olisiko kyselyyn tullut enemmän vastauksia, jos osa kysymyksistä oli ollut määrällisiä? Vastauksien määrä ei kuitenkaan ole merkityksellinen laadullisessa tutkimuksessa, vaan aineiston rikkaus ja yksityiskohtaisuus. Laadullisen tutkimuksen avulla pääsin tutustumaan aiheeseen syvemmin ja kokoamaan laadusta käytännön tietoa tutkimuskysymyksiini.

Aineistonkeruumenetelmän valinta oli minulle selkeä, mutta tiedostin myös riskit. Se, miten sähköinen kysely tavoittaa vastaajat, on aina arvoitus. Sähköisen kyselyn käyttämisessä ilmeni ongelmia aineistonkeruun aikana. Vastaajilta tuli palautetta, että kyselyä ei voinut jatkaa tallentamisen jälkeen, sillä Webropolista tullut linkki ei toiminut. Kyse oli ilmeisesti siitä, että linkki ei auennut kuin päivitettyissä selaimissa. Oli todella ikävä kuulla, että tekninen ongelma vaikutti aineistokeruuseen. Tämä on varmasti vaikuttanut vastaajien aktiivisuuteen ja motivaatioon.

Aineistonkeruuseen kului kauemmin aikaa kuin oli suunniteltu, mutta se kannatti. Vastauksia ei aluksi kuulunut ja poikkeustila herätti pientä pelkoa, tuleeko vastauksia ollenkaan. Vastauksia tuli kuitenkin sen verran, että aineisto vastasi tutkimuskysymyksiini. Vastaukset olivat laadukkaita ja selvästi kyselyyn vastasivat sellaiset henkilöt, jotka tunsivat aiheen. Aineiston analyysivaihe innosti tutkimustyöhön ja oli mahtavaa, kun aineistosta löytyi tutkimuskysymyksiä valaisevia teemoja. Analyysivaiheessa koin selvästi onnistumisen kokemuksen.

Kyselyn tulokset eivät yllättäneet, kun teoretietoon ja aiempaan tutkimukseen oli perehtynyt. Kyselyn vastauksista laajimpia olivat tuntoaistin yli- ja aliherkkyyksiin liittyvät vastaukset. Se sai minut pohtimaan, näkövätkö juuri tuntoaistin herkkyydet helpoiten vai onko ne kaikista tunnistettavimpia. Tuntoaistin kysymykset olivat sijoitettu kyselylomakkeen alkuun, mikä on voinut osaltaan vaikuttaa vastausten laajuuteen. Oma kokemukseni kuitenkin osoittaa, että tuntoaistien herkkyydet tunnetaan hyvin varhaiskasvatuksessa ja muista herkkyyksistä puhutaan vähemmän.

Kyselyn tulokset aistiherkkyksien näkymisestä varhaiskasvatuksen arjessa tuottivat tietoa aistiherkkien lasten laajasta tuen tarpeesta. Tulos on ymmärrettävä, sillä monet aistiherkyydet voivat aiheuttaa lapsessa kielteisen reaktion ja näkyä ei-toivottuna käyttäytymisenä. Tämä korostuu etenkin, jos aistiherkkää lasta ei tueta eikä hänen kokemuksiaan huomioida arjessa. Laaja-alainen tuen tarve kertoo myös siitä, että aistiherkyydet ovat yhteydessä muihin tuen tarpeisiin, kuten lapsen kehitysvammaan. Oli hienoa huomata, että kasvattajilla oli paljon keinoja ja menetelmiä tukea lapsia, siksi aistiherkkyksien tunnistaminen on erittäin tärkeää. Tiedonjakaminen korostuu myös aistiherkkyksien tunnistamisessa. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kerätä menetelmiä ja keinoja aistiherkkien lasten tukemiseksi ja tavoitteena lisätä kasvattajien tietoisuutta aistiherkkyksistä. Nyt järjestelyt, keinot ja menetelmät on kerätty, joten hankkeen avulla niitä voidaan jakaa varhaiskasvatukseen käyttöön.

Kevään koronaviruksen aiheuttamat poikkeusolot ovat myös vaikuttaneet opinnäytetyöprosessiini. Aineistonkeruuvaiheessa osa vastaajista oli siirtynyt toisiin työtehtäviin, ja vastausaikana henkilöstö piti myös vuosilomiaan. Nämä tekijät vaikuttivat vastaajien määrään. Toisaalta varhaiskasvatuksessa poikkeustila näkyi myös lapsien vähäisenä määränä, joten aikaa

vastata kyselyyn luultavasti oli. Poikkeustilanne peruutti omat kasvokkain järjestettävät opinnäytetyötapaamiset, mikä harmitti minua aluksia. Onneksi etäyhteyden avulla olen saanut tukea omaan opinnäytetyöprosessiini.

Opinnäytetyön tekeminen yksin oli minulle selvä asia. Halusin haastaa itseni ja testata, mitä olen oppinut opintojeni aikana sekä millaista on työstää isoa prosessia yksin. Suurin osa opinnoista on suoritettu tavalla tai toisella ryhmässä, joten yksin työskentely tuntui tässä vaiheessa opintoja luontevalta. Kun tekee opinnäytetyötä yksin, on vastuussa kaikista valinnoista ja ratkaisuista. Päätöksien tekeminen ei ole ollut hankalaa ja opinnäytetyöryhmän sekä ohjaavan opettajan tuki on ollut riittävää. Opinnäytetyöryhmän tapaamisissa on voinut reflektoida prosessin etenemistä ja pohtia uusia vaiheita. Vertaistuki on ollut merkittävä osa opinnäytetyöprosessiani.

Työelämäyhteistyö on sujunut hyvin ja hanketyöntekijän aktiivisuus ja kiinnostus opinnäytetyötä kohtaan on lisännyt minunkin motivaatiotani työtä kohtaan. Askarruttaviin kysymyksiin on saanut nopeasti vastauksia, ja opinnäytetyöhön liittyviä valintoja on voinut pohtia hanketyöntekijän kanssa. Myös työskentely hankkeen ohjausryhmän kanssa on ollut sujuvaa, ja he ovat osoittaneet kiinnostusta opinnäytetyötäni kohtaan. Kokonaisuudessa hankkeen etenemisprosessia on ollut mielenkiintoista seurata. Tietysti olen keskittynyt omaan tehtävääni hankkeessa, mutta samalla olen nähnyt, miten hanke menee eteenpäin.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa tietoa aistiherkkien lasten tukemisesta Tutkitaan ja tuetaan tunteita -hankkeelle. Erityisesti erilaisten keinojen, menetelmien ja välineiden kartoittaminen oli tärkeää. Tutkimukseni tulokset tuottivat tietoa siitä, miten aistiherkkydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa ja miten aistiherkkiä lapsia tuetaan. Tuloksista oli poimittavissa paljon konkreettisia välineitä niin aistikokemusten tuottamiseen kuin aistiärsykkeiden vaimentamiseen. Menetelmiä aistiherkkien lasten tueksi olivat kuvien ja tukiviittomien käyttö, erilaiset aistituokiot ja -pelit sekä liikunta ja vuorovaikutusleikit. Tärkeänä tutkimustuloksena esiin tuli fyysisen oppimisympäristön muutokset ja lapsen tukeminen ympäristön muokkauksella. Tutkimukseni siis kokosi yhteen Riihimäen varhaiskasvatuksessa käytössä olevia välineitä, menetelmiä ja keinoja aistiherkkien lasten tukemiseksi. Kasvattajien toiminta on erittäin tärkeä osa aistiherkän lapsen tukemista. Visuaaliset posterit tutkimukseni tuloksista hankkeelle on iso osa opinnäytetyöni tavoitteen toteutumista.

Opinnäytetyön avulla on mahdollista jakaa tietoutta aistiherkkyksistä hankkeen avulla. Nyt oma osuuteni on valmis ja toivon, että opinnäytetyöni tuloksia käytetään osana Riihimäen varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämistä. Mielestäni opinnäytetyöni oli hyvä alkukartoitus siitä, miten aistiherkkydet vaikuttavat varhaiskasvatukseen arkeen ja aihetta voisi tutkia vielä syvällisemmin. Jatkotutkimusaiheita voisi hankkeen teemankin

mukaisesti olla tunnetaitojen tukeminen aistiherkillä lapsilla. Aistiherkkyys on niin laaja käsite ja kattaa niin paljon erilaista käyttäytymistä, että aistiherkkyysien erottelu joko yli- tai aliherkkyysien mukaan tai eri aistien herkkyysien mukaan olisi järkevää, jos jatkotutkimuksissa haluaisi tarkempaa tietoa aistiherkkien lasten tukemisesta.

LÄHTEET

Ayres, A. J. (2008). *Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia*. Tapola, L. (suom.) Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2018) *Tutki ja kirjoita*. 22. painos. Helsinki: Tammi Kustannusyhtiö.

Jyväskylän yliopisto. (n.d.) Teemoittelu. Avoimen yliopiston Koppa. Haettu 17.4.2020 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Ketonen, R., Kontu, E., Lahtinen, R., Pesonen, H. & Tuomi, E. (2018). Kehitysvammaisuus, autismikirjo ja lapsen tuen tarve. Teoksessa R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus, ss. 287–303.

Kranowitz, C. S. (2015). *Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä*. Tapola, L. (suom.) 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuula-Luumi, A. (2018). Turvaa tutkittavan anonymiteetti. Vastuullinen tiede. Haettu 10.5.2020 osoitteesta <https://vastuullinentiede.fi/fi/jatko-kaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>

Laine, E. (2015). Kun arki ei suju, voi olla kyse aistikäsittelyn ongelmista. *Verraton, ADHD:n ja kehityksellisen kielihäiriön erikoislehti*. Haettu 2.5.2020 osoitteesta <https://www.aivoliitto.fi/verraton/artikkelit/kun-arki-ei-suju-kyse-voi-olla-aistikasittelyn-ongelmista/>

Mutanen, E. (2015). *Opas aistiyliherkän lapsen toiminnan tukemiseksi*. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Haettu 8.2.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015091114525>

OPH. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Opetushallitus. Haettu 1.2.2020 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Opike. (2020). KKK-harjoitusohjelmat. Tuotteet. Haettu 28.4.2020 osoitteesta <https://www.opike.fi/?mod=products&pid=54>

Paralympia. (n.d.). Sherborne. Koulutus. Palvelut. Haettu 28.4.2020 osoitteesta <https://www.paralympia.fi/palvelut/koulutus/sherborne>

Puustjärvi, A. & Kippola-Pääkkönen, A. (2016). Aistitiedon käsittelyn vaikeudet ja ADHD. Lisätietoa aiheesta. Käypä hoito -suositus. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Haettu 24.2.2020 osoitteesta <https://www.kaypahoito.fi/nix00941>

Riihimäen kaupunki. (2019). Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelma. Haettu 2.1.2020 osoitteesta <https://www.riihimaki.fi/wp-content/uploads/sites/3/2019/06/varhaiskasvatussuunnitelma-1.8.2019.pdf>

Riihimäen kaupunki. (n.d.a). Palvelut. Koulutus ja varhaiskasvatus. Varhaiskasvatus. Päiväkodit. Haettu 1.2.2020 osoitteesta <https://www.riihimaki.fi/palvelut/sivistyspalvelut/lasten-paivahoito/paivakodit/>

Riihimäen kaupunki. (n.d.b). Palvelut. Koulutus ja varhaiskasvatus. Varhaiskasvatus. Tutkitaan ja tuetaan tunteita -hanke. Haettu 12.4.2020 osoitteesta <https://www.riihimaki.fi/palvelut/sivistyspalvelut/lasten-paivahoito/tutkitaan-ja-tuetaan-tunteita-hanke/>

Saikko, S. & Tervonen, E. (2014). *Aistimuksia arkeen –opas aistihakuisen lapsen toiminnan tukemiseksi*. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Metropolia. Haettu 8.2.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201403032785>

SITY ry. (n.d.) Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys Ry. Sensorinen integraatio. Haettu 5.5.2020 osoitteesta <https://www.sity.fi/sensorinen-integraatio/hairio/>

STAR Institute. (n.d.). Symptoms Checklist. STAR Institute for Sensory Processing Disorder. Haettu 2.5.2020 osoitteesta <https://www.spdstar.org/basic/symptoms-checklist>

Söderena, M. (2015). *Lasten tuntoaistin säätelypulmien ja niitä helpottavien keinojen kartoitus – kysely erityislastentarhanopettajille*. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Haettu 24.2.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201505262041>

TENK. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Haettu 24.4.2020 osoitteesta https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Haettu 1.2.2020 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vienonen, E. (2017). *Autismikirjon ensiopas perheille*. Arjessa alkuun - projekti. 8. painos. Autismi- ja Aspergerliitto. Haettu 2.5.2020 osoitteesta https://www.autismiliitto.fi/files/2607/Ensiopas_A5_suomeksi_8painos_webb.pdf

Viitala, R. (2018). Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa: R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus, ss. 51–77.

Yack, E., Sutton, S. & Aquilla, P., (toim.). (2001). *Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

SAATEKIRJE

Hyvä varhaiskasvattaja

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni Riihimäen kaupungin varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyöni on osa käynnissä olevaa ”Tutkitaan ja tuetaan tunteita” –hanketta.

Hankkeen toinen tavoite liittyy **aistiyli- ja aistialiherkkien lasten tukemiseen varhaiskasvatuksessa**. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa hankkeelle tietoa, miten lasten aistiyli- ja aistialiherkkydet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa ja miten näitä lapsia tuetaan sekä millaisia menetelmiä ja keinoja kasvattajilla on käytössä näiden lasten tukemiseksi.

Toteutan opinnäytetyöni tutkimusosan **sähköisellä kyselylomakkeella**. Kysely sisältää yhden taustakysymyksen ja yhdeksän avointa kysymystä. **Kyselyn vastamiseen kuluu aikaa noin 20 min.** Kyselyyn vastataan työajalla.

Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Kyselyyn vastataan anonyymisti, en kerää vastaajien henkilötietoja missään vaiheessa. Vastaamalla kyselyyn annatte luvan käyttää vastauksianne osana opinnäytetyöni aineistoa. Kyselyn vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään vain tämän opinnäytetyön tutkimusaineistona. Valmis opinnäytetyö julkaistaan verkossa Theseuksessa.

Tiedän, että arki on vauhdikasta, mutta toivon, että aika kyselyyn vastaamiseen löytyy. Jokainen vastaus on arvokas.

Linkki kyselyyn: <https://link.webpolsurveys.com/S/A9CD6ADDA50185BB>

Vastattuasi kyselyyn muista painaa ”lähetä”-painiketta.

Vastausaika kyselyyn on **17.4.2020** saakka.

Jos herää kysymyksiä opinnäytetyöhöni liittyen, ota yhteyttä.

Terveisin

Heini Rahkonen

Sosionomiopiskelija, HAMK

heini.rahkonen@student.hamk.fi

Aistiyli- ja aistialiherkkien lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa

1. Työnimikkeesi *

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
 Varhaiskerho- ja päiväkotien lastenhoitaja/ryhmäavustaja
 Muu, mikä?

Tässä kyselyssä aistiyli- ja aistialiherkillä lapsilla tarkoitetaan lapsia, joilla on aistitiedon säätelyn kanssa vaikeuksia tai pulmia. Aistitiedon säätelyn vaikeudet voivat näkyä lapsilla aistiyli- tai aistialiherkkyysinä sekä aistihakuisuutena. Aistiherkkyudet voivat liittyä muihin tuen tarpeisiin tai ne voivat esiintyä yksinään. Aistiherkkyksillä tarkoitetaan siis somaattista vaikeutta käsitellä ja säädellä aistitietoa, ei psyykkistä herkkyyttä.

Kyselyn tavoitteena on koota tietoa, miten lasten aistiherkkyudet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa ja miten aistiyli- ja aistialiherkkiä lapsia tuetaan. Tarkoituksena on kerätä yhteen toimivia käytäntöjä, keinoja ja menetelmiä, miten näitä lapsia tuetaan ja tulisi tukea varhaiskasvatuksessa.

Kysymykset 1. - 9. ovat pakollisia.

Kysymykset 2. - 7. ovat jaoteltu eri aistien mukaan. Jokaisen aistin kohdalle tulisi kuvailla, miten lapsen aistiyli- ja aistialiherkkyys näkyy varhaiskasvatuksen arjessa ja miten näitä lapsia tuetaan. Vastaustila suurenee kirjoittaessa.

Jos jonkin aistin yli- tai aliherkkyyttä ei ole tunnistettu tai ei ilmene varhaiskasvatuksen arjessa, vastaa "x".

Jokaisen pakollisen kysymyksen vastaustilaan tulee vastata jotakin, jotta kyselyn voi lähettää.

Jos vastaaminen jää kesken, voi kyselyn tallentaa ja jatkaa loppuun myöhemmin.

Muista painaa lopuksi "lähetä" -painiketta.

2. Tuntoaisti

	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys		
Aliherkkyys		

3. Kuuloaisti

KYSELYLOMAKE

	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys	<hr/>	<hr/>
Aliherkkyys	<hr/>	<hr/>
4. Näköaisti		
	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys	<hr/>	<hr/>
Aliherkkyys	<hr/>	<hr/>
5. Asento/liikeaisti		
	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys	<hr/>	<hr/>
Aliherkkyys	<hr/>	<hr/>
6. Maku aisti		
	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys	<hr/>	<hr/>
Aliherkkyys	<hr/>	<hr/>
7. Hajuaisti		
	Miten näkyy varhaiskasvatuksen arjessa?	Miten lasta tuetaan?
Yliherkkyys	<hr/>	<hr/>
Aliherkkyys	<hr/>	<hr/>

AISTIHERKKYYKSIEN NÄKYMINEN VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

SOSIAALISET SUHTEET

- **Kommunikaatio**
  - lapsen on hankala tunnistaa toisen ihmisen eleitä ja ilmeitä
  - lapsen on hankala säädellä omaa äänenkäyttöään, lapsi voi tuottaa erilaisia ääniä helpottaakseen omaa oloaan
- **Suhde toisiin lapsiin**
  - lapsi ei halua toisia lapsia lähelleen, kokee toisen kosketuksen satuttavana
  - lapsi törmäilee toisiin, koskee liian kovaa ja satuttaa toista huomaamattaan
  - lapsi kieltäytyy leikkimästä toisen lapsen kanssa liian voimakkaan tuoksun/hajun vuoksi
  - lapsi on herkkä äänille, lapsiryhmän äänet tuntuvat liian kovilta
- **Suhde aikuisiin**
  - lapsi ei halua aikuisen koskettavan häntä, voi tuntea kosketuksen epämiellyttävänä
  - lapsi hakee kosketusta ja haluaa syliin eri asennoissa

ARJEN TAIDOT

- **Ruokailu**
  - ruuan koostumus, lämpötila ja ruoka-aineiden koskemattomuus tärkeää, lapsi valikoi ruoka-aineita
  - istuma-asennon ylläpitäminen haasteellista ja ympärillä olevat aistiärsykkeet vaikeuttavat ruokailun sujumista
- **Pukeutuminen**
  - lapsi kokee vaatteet ahdistavina: kaulukset, pesulaput ja vaatteiden saumat tuntuvat pahalta
  - kerrospukeutuminen on lapselle hankalaa, voi kieltäytyä pukemasta joitakin vaatteita
  - lasta ei haittaa, miten vaatteet ovat päällä ja puuttuuko vaatekappaleita
- **Hygieniasta huolehtiminen**
  - lasta häiritsee pienikin lika käsissä ja haluaa pestä kädet usein, on veden lämpötilasta tarkka
  - lasta ei haittaa likaantuminen ja lapsi ei havaitse veden lämpötilaa, voi polttaa itsensä
  - lapsi kieltäytyy menemästä wc-tiloihin, jos siellä on käytetty voimakkaita pesuaineita

TOIMINTAAN ORIENTOITUMINEN

- **Keskittymiskyky**
  - lapsen on hankala keskittyä, kun ympärillä olevat aistiärsykkeet häiritsevät
  - lapsen on hankala pysyä paikoillaan, hakee kehon liikkeellä helpotusta keskittymiselle: heiluttaa jalkoja ja naputtaa pöydän pintaa
- **Ohjattuun toimintaan osallistuminen**
  - lapsi kieltäytyy toiminnasta esimerkiksi askastelutarvikkeiden tuoksujen ja erilaisten materiaalien vuoksi kuten muovailuvaha, maalit ja liimat
  - suullisten ohjeiden ymmärtäminen haasteellista

Opinnäytetyö: "Aistiherkkyydet osana varhaiskasvatuksen arkea - erityisvarhaiskasvattajien keinoja tukea aistiherkkää lasta"

Tekijä: Heini Rahkonen

AISTIHERKKIEN LASTEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

KASVATTAJIEN TOIMINTA

- Ole sensitiivinen
- Kuuntele ja kunnioita lapsen tunteita ja kokemuksia
- Kehu, kannusta ja tue lapsen itsetunnon kehittymistä
- Ennakoi tilanteet
- Toimi hyvässä yhteistyössä vanhempien kanssa

FYYSISEN OPPIMISYMPÄRISTÖN MUUTOKSET

- Akustiikka: pehmeiden materiaalien käyttö, matot, seinävaatteet ja verhot
- Valaistus: himmennettävät valaisimet
- Esteettisyys: esillä olevien tavaroiden karsiminen
- Rauhoittumistila
- Mahdollisuus monipuoliseen liikuntaan niin ryhmätiloissa kuin siirtymissä

VÄLINEET

Aistikokemuksia tuottavat välineet:

- Nystyräpallot ja telat
- Painotuotteet (painopeitot ja sylipainot)
- Aktiiviuunyt
- Aistilaatat käsille ja jaloille
- Tuoksu-, kuulo- ja tunnustelupurkit
- Kaula- ja rannekorut, joita voi pidellä ja pureskella
- Monipuoliset liikuntavälineet esim. Stretsi Essi

Aistiärsykeitä vaimentavat välineet:

- Aurinkolasit
- Kuulosuojaimet

MENETELMÄT

- Kuvien ja tukiviittomien käyttö
- Aistiseikkailumateriaali
- Tunne, aisti, toimi - tuntoaistipaketti
- Apua arkeen ja aistihäiriöihin
- Liikunta ja vuorovaikutusleikit: Sherborne-liikunta ja KKK-harjoitusohjelma
- Rauhoittumis- ja rentoutusmusiikit
- Satuhieronta
- Suujumppa

LUKUVINKKEJÄ

Ayres: Aistimusten aallokossa

Kranowitz: Tahatonta tohellusta

Opinnäytetyö:

"Aistiherkkyydet osana varhaiskasvatuksen arkea - erityisvarhaiskasvattajien keinoja tukea aistiherkkää lasta"
Tekijä: Heini Rahkonen